

บทที่ ๔

เศรษฐีที่สำคัญ

ในสมัยพุทธกาลนั้น เศรษฐีที่นับถือพุทธศาสนามีมากมายหลายท่าน บางท่านก็มีบทบาทในการช่วยบำรุงพุทธศาสนา มาก บางท่านก็มีบทบาทน้อย บางท่านก็ปรากฏเพียงชื่อและเรื่องราวในคัมภีร์พุทธศาสนาอื่น ๆ เท่านั้น ในที่นี้จะขอล่าวถึงเฉพาะเศรษฐีที่มีบทบาทสำคัญ และมีกล่าวไว้มากในพระไตรปิฎก คือ

อนาถบิณฑิกเศรษฐี

อนาถบิณฑิกะ เป็นเศรษฐีมหาศาลแห่งเมืองสาวัตถี ท่านเป็นอุบาสกผู้มีชื่อเสียงในพุทธศาสนาที่ชาวพุทธโดยทั่วไปจะรู้จักชื่อของท่านเป็นอย่างดี จากเรื่องราวในคัมภีร์ต่าง ๆ ทางพุทธศาสนา ทั้งนี้เพราะว่าในสมัยพุทธกาล ท่านเป็นผู้มีชื่อเสียงโด่งดังมาก เป็นอุปัฏฐากที่สำคัญของพุทธศาสนา ท่านบริจาคทรัพย์เป็นจำนวนมาก โดยการทำบุญและถวายทานอย่างสม่ำเสมอ และที่สำคัญจนเป็นที่เลื่องลือทั่วไปก็คือ ท่านได้ซื้อที่ดินและสร้างอารามที่ใหญ่โตและสำคัญที่สุด คือ เขตวนาราม

อนาถบิณฑิกะ มีชื่อเดิมว่า‘สุทัตตะ’ เป็นบุตรของเศรษฐีสุมนะ^๒ ภรรยา

^๑ สยามภฏฐุสส เตปิฎกั, วินยปิฎก เจุลลวคคฺคฺส พุติโย ภาค, ๗ : ๑๐๖, ข๑ ๒๔๘; G.P. Malalasekera, Dictionary of Pali Proper Names, 1 : 68.

^๒ G.P. Malalasekera, Dictionary of Pali Proper Names, 1 : 68.

ของท่านชื่อว่าบุญญลักษณาเทวี^๑ ซึ่งเป็นน้องสาวของเศรษฐีเมืองราชคฤห์^๒ มีบุตรชาย ๑ คน ชื่อ กาละ^๓ และมีบุตรสาว ๓ คน ชื่อ มหาสุภัทธา จุลสุภัทธา และสุมนา^๔

อนาถบิณฑิกเศรษฐี มีอาชีพทางการค้าขาย ท่านต้องเดินทางไปค้าในเมืองบ่อย ๆ เพื่อติดต่อธุรกิจการค้า ครึ่งหนึ่งท่านเดินทางไปธุระเกี่ยวกับการค้าขายที่เมืองราชคฤห์ และได้ไปพักกับเศรษฐีเมืองราชคฤห์ผู้เป็นที่ชวงภรรยา ในวันนั้นเองที่บ้านของเศรษฐีเมืองราชคฤห์กำลังรวนวายเกี่ยวกับการจัดเตรียมอาหาร เพื่อถวายพระพุทธเจ้าและสาวกในเช้าวันรุ่งขึ้น อนาถบิณฑิกะมีความต้องการที่จะเข้าไปหาพระพุทธเจ้าเป็นอย่างยิ่ง แต่ก็ยังไม่มีโอกาส ฉะนั้นในวันรุ่งขึ้นท่านจึงเดินทางไปหาพระพุทธเจ้าที่ป่าสีวันตั้งแต่เช้ามืด ในขณะที่พระพุทธเจ้ากำลังจงกรมอยู่ เมื่อพระองค์ทอดพระเนตรเห็นอนาถบิณฑิกะ จึงเสด็จลงจากสถานที่จงกรมมาประทับนั่งบนอาสนะแล้วตรัสทักทายอนาถบิณฑิกเศรษฐี จากนั้นก็ทรงแสดงพระธรรมเทศนาให้ฟัง ทำให้อนาถบิณฑิกะเกิดความซาบซึ้งจนบรรลุโสดาบัน และได้พิจารณาตัวเป็นอุบาสก ผู้ยึดถือพระพุทธพระธรรม พระสงฆ์เป็นที่พึ่ง ก่อนลากลับท่านเศรษฐียังได้นิมนต์พระพุทธเจ้าและสาวกไปฉันภัตตาหารที่บ้านของเศรษฐีเมืองราชคฤห์ในเช้าวันรุ่งขึ้นด้วย^๕

^๑ สุขามภุจฺจสฺส เทปิฏกํ, สุตตฺถนฺตปิฏเก ขุททหนิกายสฺส ชาตกํ ปฐโม ภาโก,
(พระนคร : ร.พ.มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๔๗๐), ๒๗ : ๑๑๘, ข้อ ๔๕๓.

^๒ สุขามภุจฺจสฺส เทปิฏกํ, วินยปิฏเก จุลลวคฺคสฺส ทฺติโย ภาโก, ๗ : ๑๐๕,
ข้อ ๒๔๑.

^๓ ขุมมปทฺทฺฐกถาย ฉฺฉโร ภาโก, หน้า ๕๘.

^๔ ขุมมปทฺทฺฐกถาย ปฐโม ภาโก, หน้า ๑๔๘.

^๕ สุขามภุจฺจสฺส เทปิฏกํ, วินยปิฏเก จุลลวคฺคสฺส ทฺติโย ภาโก, ๗ : ๑๐๗,
ข้อ ๒๔๑.

เมื่อเศรษฐีแห่งเมืองราชคฤห์ทราบว่าอนาถบิณฑิกะ โฉนินมัตพระพุทธรเจ้า และภิกษุสงฆ์มาฉันภัตตาหาร ก็คิดว่าอนาถบิณฑิกะ เป็นแขกมาพักที่บ้านของตน จึงเสนอให้ ยืมทรัพย์เพื่อใช้ในการซื้ออาหารและสิ่งของถวายทาน แต่อนาถบิณฑิกะมีทรัพย์ที่จะใช้ ใช้จ่ายในการนี้อยู่แล้วจึงไม่รับ นอกจากนี้ชาวนิคมเมืองราชคฤห์ หรือแม่แก่พระเจ้า พิมพิสาร ก็เสนอให้อนาถบิณฑิกะยืมทรัพย์เพื่อใช้ในการถวายบิณฑบาตครั้งนี้ เพราะเห็น ว่าเป็นแขกเมืองมา แต่อนาถบิณฑิกะก็ไม่รับเช่นกัน^๑

เมื่อถึงเวลาเช้า พระพุทธรเจ้าพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ได้มาที่บ้านของราชคห- เศรษฐีตามคำนิมนต์ อนาถบิณฑิกะจึงได้ถวายภัตตาหารและคอปรงนบิณฑิกะ เสร็จจัดกิจ จึงได้กราบทูลอาราธนาพระพุทธรเจ้าและสาวกให้ไปจำพรรษาที่เมืองสาวัตถีบ้าง พระพุทธรเจ้าก็ทรงรับอาราธนา

เมื่ออนาถบิณฑิกะทำธุรกิจในเมืองราชคฤห์เสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็เดินทาง กลับนครสาวัตถี ระหว่างทาง ท่านได้ชักชวนมิตรสหายและผู้รู้จักคุ้นเคยให้ช่วยกันจัด เถรียมสร้างวิหาร ที่พำนักตามเส้นทางที่จะเข้าเมืองสาวัตถี เพื่อคอยต้อนรับการมา เยือนของพระผู้มีพระภาคเจ้า และเมื่อท่านไปถึงนครสาวัตถีแล้ว ก็ออกแสวงหาสถานที่ ที่เหมาะสมเพื่อสร้างอาราม ในที่สุดก็พบสวนเชตะวันของเจ้าเชตราชกุมารเหมาะสม ที่สุด จึงติดขอซื้ออ้อยด้วยราคาที่แพงมาก แล้วสร้างวิหารต่าง ๆ ขึ้นในสวนนั้น^๒ เมื่อ เสร็จแล้วก็ทำพิธีถวายวิหารและจัดงานฉลอง ท่านเศรษฐีใช้จ่ายทรัพย์เกี่ยวกับการซื้อที่ ดิน สร้างวิหาร และจัดงานฉลองเป็นเงิน ๕๔ โกฎิ^๓ จากผลของการซื้อสวนเชตะวัน

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๘, ขอ ๒๕๒ - ๒๕๔.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๘, ขอ ๒๕๖.

^๓ ขุททกปิฎก ปรุโม ภาค, หน้า ๔.; ขุททกปิฎก ปรุจโม ภาค,

และสร้างมหาวิทยาลัยถวายแก่พระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ ประกอบกับความใส่ใจในการทำบุญถวายทานอย่างสม่ำเสมอของท่าน ท่านจึงได้รับยกย่องว่าเป็นเลิศในทางถวายทานฝ่ายอุบาสก^๑

อนาถบิณฑิกเศรษฐี เป็นผู้มีความเลื่อมใสในพุทธศาสนามาก ท่านจะไปเฝ้าพระพุทธเจ้าวันละ ๒ ครั้งเป็นประจำ ทุกครั้งที่ไปท่านจะนำข้าวของไปถวายพระภิกษุและสามเณรถวายเสมอ เช่น อาหาร ยา น้ำอัฐยาน เป็นต้น^๒ นอกจากนั้นท่านยังได้นิมนต์ภิกษุสงฆ์ให้ไปรับภัตตาหารที่บ้านวันละ ๒,๐๐๐ รูปเป็นประจำอีกด้วย^๓ ท่านเป็นบุคคลที่ประชาชนทั่วไปให้ความเคารพนับถือ คั้งนั้น เมื่อชาวบ้านจัดงานมงคลต่าง ๆ ตลอดจนการทำบุญหรือถวายสิ่งของเครื่องใช้แก่ภิกษุสงฆ์ ก็มักจะเชิญท่านไปร่วมงานถวายเสมอ เพื่อให้คำปรึกษาและคำแนะนำ เพราะท่านทราบว่าสิ่งใดเป็นสิ่งที่เหมาะสมและเป็นความต้องการของภิกษุสงฆ์ ถ้าท่านไปร่วมงานถวายภิกษุสงฆ์ก็จะได้นับตามความพอใจ^๔

นับตั้งแต่อนาถบิณฑิกเศรษฐี บรรลุโสดกามันเป็นต้นมา ท่านจะรักษาศีลห้าเป็นประจำ^๕ เมื่อถึงวันอุโบสถท่านและคนในบ้านของท่านทุกคนจะรักษาอุโบสถศีลกัน

^๑ G.P. Malalasekera, Dictionary of Pali Proper Names, 1 : 68; สุยามภฏฐุสสุ เตปิฏกั, สุตตตันตปิฏเก อังคุตตรนิกายสุส ปฐมโ ภาค, ๒๐ : ๓๓, ๖๑ ๑๕๑.

^๒ ขุททกปิฏกถาย ปฐมโ ภาค, หน้า ๔.; ขุททกปิฏกถาย ทุติยโ ภาค, หน้า ๑๐.

^๓ ขุททกปิฏกถาย ปฐมโ ภาค, หน้า ๔, ๑๔๗.

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๗.

^๕ ปุ๋ย แสงฉาย, พระไตรปิฎกมหาวิถดาร์นัย ๕,๐๐๐ กัณฑ์ พระสุตตันตปิฎก มหัททกนิกาย มหานิบาตชาดก, ๒ : ๓๔๑.

แม่แก่เด็กที่ยังไม่ออกนม ท่านเศรษฐีก็จะให้ดื่มของที่มีรสหวาน^๑ แทนอาหาร เมื่อถึงยามวิกาล ส่วนนายกาละ บุตรชายของท่าน เป็นผู้ไม่สนใจการงาน ไม่สนใจในการฟังธรรม ท่านเศรษฐีพยายามที่จะให้บุตรชายหันมาสนใจการทำบุญและฟังธรรมแต่ไม่สำเร็จ ผลที่สุดท่านต้องตักสินบนให้กาละไปฟังธรรมที่วิหาร จนกาละบรรลุดุสคาบันในเวลาต่อมา^๒

ถึงแม้ว่าอนาถบิณฑิกะจะเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าบ่อย ๆ และถวายภัตตาหารรวมทั้งสิ่งของต่าง ๆ แก่พระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์เสมอก็ตาม แต่ท่านไม่เคยทูลถามปัญหาธรรมะต่อพระพุทธองค์เลย ทั้งนี้เพราะเกรงว่าพระพุทธเจ้าจะเข้าใจว่าการบริจาคนั้นของท่านเป็นเครื่องผูกมัดให้พระองค์ต้องแสดงธรรมให้ฟังเป็นการตอบแทนอีกประการหนึ่งนั่น เป็นเพราะอนาถบิณฑิกะมีความเคารพรักในพระศาสดาอย่างยิ่ง จึงไม่ต้องการให้พระองค์ต้องลำบากในการตอบปัญหา ท่านจึงไม่เคยทูลถามเรื่องใดซึ่งพระพุทธเจ้าก็ทรงทราบความคิดเหล่านี้ดีและทรงดำริว่า เศรษฐีผู้นี้รักเราอย่างไม่ถูกต้อง^๓ แต่ถึงอย่างไรพระองค์ก็ทรงแสดงธรรมให้ท่านฟังบ่อย ๆ และเมื่ออนาถบิณฑิกะประสบปัญหาต่าง ๆ ก็มักจะไปเฝ้าพระพุทธเจ้าแล้วเล่าเรื่องให้ฟังเสมอ ซึ่งพระพุทธเจ้าก็จะเทศนาให้ฟัง หรือนำเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีตมาเล่าให้ท่านฟังหลายครั้ง ซากกที่นำมาเทศนาให้ฟัง ไคแก่ อปัตถกซากก ขทิงคารซากก โรหิตีซากก ปุณณปาติซากก กาลกัณเฐซากก อกัณเฐซากก เวรีซากก สิริซากก เป็นต้น

^๑ของมีรสหวาน ๔ ชนิด คือ เนยใส เนยข้น น้ำผึ้ง น้ำอ้อย (มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระธรรมปทัฏฐกถาแปล ภาค ๒, หน้า ๖๔.)

^๒ธัมมปทัฏฐกถาย ฉุจโจ ภาโค, หน้า ๕๕ - ๖๐.

^๓ธัมมปทัฏฐกถาย ปฐโม ภาโค, หน้า ๕.

อนาถบิณฑิกเศรษฐี เคยประสบปัญหาทางการเงิน ทำให้ทรัพย์สินร่อยหรอลงไป สาเหตุมาจากการค้าประจบกับพวกพวกันชู้เงินท่านไปถึง ๑๘ โภกิ ก็ยังไม่นำมาใช้ และเงินอีกส่วนหนึ่งซึ่งเป็นทรัพย์สินสมบัติของตระกูลที่ท่านฝังไว้ใกล้ฝั่งแม่น้ำ ก็ถูกน้ำเขาจะจนฝั่งพัง ทรัพย์สินสมบัติจมลงในแม่น้ำหมด ท่านจึงยากจนลงตามลำดับ^๑ จึงไม่สามารถจะบำรุงภิกษุสงฆ์ได้อย่างดีเหมือนแต่ก่อน แต่ท่านก็ยังถวายทานแก่พระพุทธเจ้า และภิกษุสงฆ์ตลอดมา เมื่อถึงคราวยากจนท่านต้องถวายของไม่ดีที่ไม่เคยถวายมาก่อน เช่น ปลายข้าวและน้ำผักคอง เป็นต้น^๒ ทำให้ท่านรู้สึกไม่สบายใจ พระพุทธเจ้าทรงทราบจึงทรงเทศนาให้กำลังใจแก่ท่านเสมอ เช่น โคจรัสเวดามสูตร^๓ โดยกล่าวถึงการถวายทานที่ไถ่ผลมาก มีโคชั้นอยู่ที่สี่ของวากีหรือไม้ค้ำ แต่ชั้นอยู่กับความตั้งใจของผู้ถวาย และตรัสถึงเรื่องการทำทานที่ไถ่ผลมากให้ฟัง

ต่อมาอนาถบิณฑิกะกลับว่ารวยขึ้นเหมือนเดิม ในพระธัมมปทฺฐกถากล่าวว่า เทวดาที่อาศัยอยู่ที่ชุมชนประตูปบ้านของท่านช่วยไว้ โดยแปลงกายเป็นเสมียนของเศรษฐี นำสัจจาทูเงินไปทวงหนี้จากลูกหนี้มาให้ และช่วยให้ไถ่เงินที่จมอยู่ในแม่น้ำกลับคืนมาด้วย^๔ มีเรื่องราวที่กล่าวถึงบุญวาสนาของอนาถบิณฑิกะว่า ท่านเป็นคนมีสิริ เมื่อท่านยากจนลงแล้วกลับว่ารวยขึ้นมาอีกนี้ ทำให้พรหมณ์แห่งเมืองสาวัตถีท่านหนึ่งผู้รู้ลักษณะสิริ เห็นว่าอนาถบิณฑิกะมีสิริกลับคืนมาจึงคิดจะขโมยสิริมาเป็นของตน จึงไปหาอนาถ-

^๑ธัมมปทฺฐกถาย ปญฺจโม ภาโก, หน้า ๑๐.

^๒เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐.; สยามรฎฐสฺส เถปิฎกั, สุตตฺถนคฺคปิฎกเ องคฺคฺตฺต-
ตฺรณิกายสฺส จตฺตฺโต ภาโก นวกนิปาโต, ๒๓. ๔๐๕, ข๑ ๒๒๔.

^๓สยามรฎฐสฺส เถปิฎกั, สุตตฺถนคฺคปิฎกเ องคฺคฺตฺตฺรณิกายสฺส จตฺตฺโต ภาโก
นวกนิปาโต, ๒๓. ๔๐๕ - ๔๐๘, ข๑ ๒๒๔.

^๔ธัมมปทฺฐกถาย ปญฺจโม ภาโก, หน้า ๑๒ - ๑๓.

บิณฑิกะที่บ้าน เมื่อสังเกตถูกทราบว่าสิริของท่านเศรษฐีอยู่ที่ใด พรานหม่นจึงขอไต่ถาม
เมื่อเศรษฐีออกปากยกได้ สิริกัก็เคลื่อนจากไถไปอยู่ที่แก้วมณี พรานหม่นจึงขอแก้วมณี สิริ
ก็เคลื่อนไปอยู่ที่ตระเว็ก เมื่อพรานหม่นขอตระเว็กนั้นอีก สิริกัก็เคลื่อนไปอยู่ที่นางบุญญ-
ลักขณาเทวี ภรรยาของเศรษฐี พรานหม่นทราบว่าอนาถบิณฑิกะคงไม่ยกภรรยาให้ตน
แน่ จึงรู้ว่าสิรินั้นเป็นของที่ไม่อาจขโมยกันได้ จึงสารภาพความจริงกับอนาถบิณฑิกะ
เมื่ออนาถบิณฑิกะไปเฝ้าพระพุทธเจ้าก็กราบทูลเรื่องนี้ให้ทรงทราบ พระพุทธเจ้าจึงทรง
เล่าสิริชาดาให้ฟัง^๑

อนาถบิณฑิกเศรษฐี เป็นคนฉลาดมีเหตุมีผลและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ท่านมีเพื่อน
คนหนึ่งที่มีนามไม่เป็นมงคลนัก คือ กาลกัณฐี เคยเป็นเพื่อนเล่นกันมาตั้งแต่เยาว์วัย
แต่กาลกัณฐีโศกโศกไม่ดี ต้องตกอับยากจนลง อนาถบิณฑิกะจึงให้มาอยู่ที่บ้าน บรรดาญาติ
พี่น้องและเพื่อนฝูงต่างพากันท้วงติงว่าไม่ควรให้กาลกัณฐีอยู่ในบ้าน เพราะมีชื่อไม่เป็น
มงคล แต่อนาถบิณฑิกะเห็นว่าไม่มีเหตุผลเพียงพอจึงไม่เชื่อฟัง ครั้งหนึ่งอนาถบิณฑิกะ
ไปธุรกิจค้าขายต่างเมือง คืนนั้นขโมยโคบุกเข้ามาในบ้านเพื่อลักทรัพย์ เพราะได้กาล
กัณฐีช่วยขับขโมยออกไปจึงไม่เสียหายสิ่งใดเลย ทำให้อนาถบิณฑิกะพอใจมาก^๒

^๑มหามกุฏราชวิทยาลัย, มังคลัตถที่ปนีแปล, ๑ : ๑๒๓ - ๑๒๔; ปุ้ย
แสงฉาย, พระไตรปิฎกมหาวิคตารณีย์ ๕,๐๐๐ กัณฑ์ พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย
มหานิบาตชาดก, ๒ : ๑๑๘.

สิริ น่าจะเปรียบไว้กับ บุญวาสนา หรือมิ่งขวัญซึ่งเกิดขึ้นกับใคร ก็ต้องเป็น
ของคนนั้นโดยเฉพาะ ไม่สามารถยกให้แก่กันหรือขโมยกันได้ บุญวาสนาหรือมิ่งขวัญนี้
ปรากฏแก่ผู้ใดก็จะเป็นมงคล ทำให้เจริญรุ่งเรืองและมีลาภ.

^๒ปุ้ย แสงฉาย, พระไตรปิฎกมหาวิคตารณีย์ ๕,๐๐๐ กัณฑ์, พระสุตตันตปิฎก
ขุททกนิกาย มหานิบาตชาดก, ๑ : ๒๑๓.

นอกจากอนาถบิณฑิกะจะเป็นคนมีเหตุผลแล้วยังฉลาดในการกล่าวโทษอีกด้วย ท่านเคย
โต้ตอบปัญหาเกี่ยวกับพวกปริพพาชกถึง เรื่องทฎฐิวิชัย เหตุผลที่เหนือกว่า และด้วยคำที่คมคาย
จนปริพพาชกต้องยอมจำนน^๑ ซึ่งพระพุทธเจ้าก็ชมเชยความสามารถของท่าน

ก่อนสิ้นชีวิต อนาถบิณฑิกะเป็นไข้หนัก ได้รับทุกข์เวทนามาก ในขณะที่นอน
ป่วยอยู่นั้นท่านได้ส่งคนไปกราบทูลพระพุทธเจ้าให้ทรงทราบและให้ถวายบังคมพระพุท
องค์แทนท่านด้วย แล้วให้ไปแจ้งเรื่องการป่วยของท่านให้พระสารีบุตรทราบ และนิมนต์
ให้มาที่บ้านเพื่อเป็นการอนุเคราะห์ด้วย พระสารีบุตรรับนิมนต์แล้วไปเยี่ยมอนาถบิณฑิกะ
โดยมีพระอานนท์ติดตามเป็นโัจฉาสมณะ ท่านเศรษฐีเรียนให้ทราบว่าตนมีทุกข์เวทนา
กล้า พระสารีบุตรจึงเทศนาอนาถบิณฑิกะให้โงวาทสูตรให้ฟัง อนาถบิณฑิกะฟังพร้อมกับทำใจ
ไม่ยึกเหนียวสิ่งต่าง ๆ ในร่างกายตามคำแนะนำ ทำให้ความเจ็บปวดหายไป และเกิด
ความปิติยินดีจนน้ำตาไหล ที่ได้มีโอกาสฟังธรรมอันลึกซึ้งเช่นนี้ เมื่อพระเถระทั้งสอง
กลับไปแล้วไม่นานนัก อนาถบิณฑิกะก็ถึงแก่กรรม แล้วไปเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต ท่านกลับ
มาปรากฏตนที่เขตนาราม ถวายบังคมพระพุทธเจ้าแล้วกล่าวสุภาษิตและชมเชยพระ
สารีบุตร^๒

นางวิสาขามิตรา มารดา

นางวิสาขามิตรา มารดา เป็นมหาอุมาสีกาผู้หนึ่งที่กระทำความดีที่เป็นประโยชน์
ให้แก่พุทธศาสนาเป็นอย่างมาก นางมีความเลื่อมใสพุทธศาสนาตั้งแต่ยังเป็นเด็ก

^๑ สยามรัฐสุสส เติปฎัก, สุตฺตฺนคฺคปิฎกเก อังคุตฺตรนิกายสุสส ปฏฺจโม ภาโค,
๒๔ : ๑๔๔ - ๒๐๒, ๒๑ ๕๓.

^๒ สยามรัฐสุสส เติปฎัก, สุตฺตฺนคฺคปิฎกเก มชฺฌิมนิกายสุสส อุปริปตฺตนาสกั, ๑๔ :
๔๖๔ - ๔๗๖, ๒๑ ๗๒๐ - ๗๓๘.

หลังจากนั้นก็ไปฟังธรรมและให้การอุปถัมภ์พุทธศาสนา เท่าที่โอกาสจะอำนวยเสมอมา

นางวิสาขาเป็นบุตรสาวของเศรษฐีชัญชัฏกับนางกมุตา เกิดที่เมืองภัททิยะ แคว้นอังคะ^๑ เมื่อนางมีอายุได้ ๗ ขวบ พระพุทธเจ้าได้เสด็จมายังเมืองภัททิยะ พร้อมควยสาวก เมณฑกเศรษฐีผู้เป็นบิดาของชัญชัฏทราบข่าวการมาของพระพุทธองค์ จึงให้วิสาขาหลานสาวและบริวารเดินทางไปเฝ้า พระพุทธเจ้าทรงเทศนาให้หญิงเหล่านั้นฟัง เมื่อจบพระธรรมเทศนา นางวิสาขาและบริวารก็บรรจุนิสาณัตถิย^๒

สมัยนั้น ในแคว้นมคธของพระเจ้าพิมพิสารมีมหาเศรษฐีถึง ๕ คน ส่วนในแคว้นโกศลของพระเจ้าปเสนทิโกศลไม่มีมหาเศรษฐี พระเจ้าปเสนทิโกศลจึงไปขอมหาเศรษฐีแคว้นมคธจากพระเจ้าพิมพิสารหนึ่งคน เพื่อให้ไปอยู่แคว้นโกศล พระเจ้าพิมพิสารได้ส่งเศรษฐีชัญชัฏซึ่งเป็นบุตรของเมณฑกเศรษฐี พร้อมควยบุตรภรรยาและข้าทาสบริวารให้ไปอยู่แคว้นโกศล โดยให้ขนย้ายทรัพย์สินสมบัติเดินทางไปพร้อมกับพระเจ้าปเสนทิโกศลนั้น นางวิสาขาจึงต้องติดตามบิดาไปควย ขบวนเสด็จของพระเจ้าปเสนทิโกศลประทับแรมในระหว่างทาง ณ สถานที่อันน่าอยู่แห่งหนึ่งในเขตแคว้นโกศล ซึ่งชัญชัฏเศรษฐีพอใจสถานที่แห่งนั้นมาก จึงขออนุญาตตั้งครอบครัวอยู่ที่เมืองนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงอนุญาตแล้วให้สร้างเมืองขึ้น ณ ที่นั้น เพื่อเศรษฐีและให้ชื่อเมืองนั้นว่า "สาเกต"^๓

มีจระเข้เป็นเศรษฐีแห่งเมืองสาเกตต้องการให้บุตรชายคือ ปุณณวัชณะ แ่่งงาน เพื่อจะได้มีทายาทไว้สืบสกุลต่อไป แต่ปุณณวัชณะตอบว่าถ้าใคร่สมัครที่งามพร้อมควยลักษณะเบญจกัลยาณี^๔ จึงจะแต่งงานด้วย ดังนั้นมีคารเศรษฐีจึงให้พราหมณ์ ๕ คน

^๑ ขุขุมภพทอฐกถาย กถิโย ภาค ๓, หน้า ๔๗.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๘.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๘.

^๔ เบญจกัลยาณี หมายถึงสตรีที่มีความงาม ๕ ประการ คือ งดงาม เนื่องงาม กระดูงาม ผิวงาม และวัยงาม (เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๐.) ดูคำอธิบายในภาคผนวก หน้า ๑๕๔.

ไปแสวงหาเด็กสาวที่มีลักษณะเบญจกัลยาณี โภยมอบมาลัยทองคำหนึ่งแสนหาปณะ ไปเพื่อให้แก่หญิงผู้นั้นด้วย เพราะหมั้นเหล่านั้นได้เที่ยวเสาะหาตามเมืองใหญ่ ๆ หลาย เมืองก็ไม่พบหญิงงามดังที่ต้องการ จนเคเหทางไปถึงเมืองสาเกต ซึ่งตรงกับงานนักขัต- ฤกษ์เปิด ประจำปีพอดี งานนี้บรรดาหญิงสาวจะออกจากบ้านพร้อมด้วยบริวาร แต่งกาย โดยไม่ไร้อาถุมบิณฑนา เดินไปยังฝั่งแม่น้ำ ดังนั้นพรหมทั้ง ๘ จึงไปที่ศาลาริมฝั่ง แม่น้ำ เพื่อคอยพิจารณาหญิงสาวที่เข้ามา

นางวิสาขา ซึ่งขณะนั้นเมื่ออายุราว ๆ ๑๕ - ๑๖ ปี แวกล้อมด้วยหญิงบริวาร มากมาย ได้เดินไปยังฝั่งแม่น้ำด้วย เมื่อใกล้จะถึงศาลาริมฝั่งแม่น้ำ ฝนก็ตกลงมา หญิงบริวารผู้ติดตามนางมาต่างก็วิ่งหาที่หลบฝน แต่นางวิสาขาเดินไปยังศาลาคอยอาการ ปกติ พวกพรหมเห็นรูปร่างหน้าตาและท่าทางของนางวิสาขา ก็เกิดความพึงพอใจ เมื่อนางเข้ามาถึงศาลาแห่งนั้น พรหมจึงเข้าไปถามว่า เหตุใดจึงไม่รีบวิ่งหาที่หลบ ฝนเพื่อไม่ให้เสื้อผ้าเปียก นางวิสาขาชี้แจงเหตุผล ๒ ประการ ให้พรหมเหล่านั้นฟัง คือ

๑. ธน ๘ จำพวก เมื่อวิ่งแล้วไม่งาม คือ
 - ก. พระราชานูถุภิกเนกแล้ว ทรงประดับด้วยเครื่องอาภรณ์ต่าง ๆ แล้วตกเขมรวิ่งยอมไม่งาม
 - ข. ขางมงคลของพระราช ที่ประดับด้วยเครื่องประดับแล้ววิ่ง ย่อมไม่งาม
 - ค. บรรพชิต ถ้าวิ่งก็ไม่งาม ต้องเดินด้วยอาการที่สงบเสงี่ยมจึง จะงาม
 - ง. สกวี เมื่อวิ่งก็ไม่งาม

๒. นางยังอยู่ในวัยสาว ซึ่งบิณฑนากรกาเฝ้าเลี้ยงดูและทะนุถนอมมาตั้งแต่ ยังเล็ก เพราะหญิงสาวที่ยังไม่ได้แต่งงานก็เปรียบเหมือนสินค้าที่รอการขายเพื่อไปอยู่

ตระกูลอื่น จึงต้องระวังมิให้สินค้าเสียหายได้ ถ้านางวิ่งหลบฝนอาจจะเหยียบขायผ้าพุ่งหรือลื่นทำให้ล้มลง ซึ่งอาจทำให้มือหรือเท้าหักได้ ก็จะเป็นภาระของตระกูลตลอดไป สำหรับเสื้อผ้านั้นเมื่อเปียกแล้วก็แห้งได้ ควญเหตุนี้เองนางจึงไม่วิ่ง^๑

ขณะที่นางพูดอยู่นั้น พระหมัดไค้สังเกตเห็นความงามของนางมีครบถ้วนตามลักษณะเบญจกัลยาณี จึงมอบหางมาลัยให้แก่นาง และบอกว่าพวกตนมาจากตระกูลของมิกการ เกรษฐีแห่งเมืองสาวัตถี นางก็รับไว้แล้วส่งข่าวถึงบิดามารดาให้จัดรถมารับนาง และพระหมัดเหล่านั้นไปที่บ้าน อนัญชัย เกรษฐีได้ซักถามพระหมัดเหล่านั้นถึงตระกูลและทรัพย์สินสมบัติของทางฝ่ายมิกการ เกรษฐี ก็ทราบว่าตระกูลของมิกการ เกรษฐีเล็กกว่าและมีทรัพย์สินมัติน้อยกว่าของตนมากนัก แต่ก็ตกลงรับไมตรีจากทางฝ่ายมิกการ เกรษฐี

เมื่อมิกการ เกรษฐี ทราบว่าพระหมัดไค้ไปติดต่อดิคาของอนัญชัย เกรษฐี ซึ่งเป็นตระกูลใหญ่และร่ำรวยมากใหญ่แฉ้วตนนั้นก็พอใจ จึงไปทูลเชิญพระเจ้าปเสนทิให้เสด็จไปงานแต่งงานของบุพผวัชระและนางวิสาขา พระเจ้าปเสนทิทรงดำริว่าพระองค์ไค้ไปขอเกรษฐีอนัญชัยมาจากพระเจ้าพิมพิสาร ควรจะให้เกียรติไปงานแต่งงานดิคาของอนัญชัย จึงแจ้งให้มิกการ เกรษฐีทราบว่าพระองค์จะไปงานด้วย^๒

เมื่อถึงกำหนดงานแต่งงาน อนัญชัย เกรษฐีได้จัดการต้อนรับพระเจ้าปเสนทิพร้อมด้วยกองพล และมิกการ เกรษฐี บุพผวัชระพร้อมด้วยบริวารอย่างสมเกียรติของทุก ๆ คน หลังจากนั้นอนัญชัยไค้ให้ช่างทองจำนวน ๕๐๐ คน มาทำเครื่องประดับชื่อ "มหาลกาศาธน์"^๓ สำหรับเจ้าสาว ซึ่งเป็นเครื่องประดับที่มีความงดงามมาก และ

^๑อุหมมปทกุสธกถาย ทถียโย ภวโก, หน้า ๕๒ - ๕๓.

^๒เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๓ - ๕๔.

^๓ดูรายละเอียด ชุมมหาลกาศาธน์ ในภาคผนวก หน้า ๑๕๔.

มีราคาสูง คือ ค่าวัสดุต่าง ๆ ที่ใช้ทำมีมูลค่าถึง ๘ โกลด์ ค่าจ้างช่างทำอีก ๑ แส่น^๑ ใช้เวลาทำนานถึง ๔ เดือน ตลอดระยะเวลา ๔ เดือนนี้เจ้าชายเกรซรัฐได้ให้การต้อนรับ โดยบริการเรื่องที่พัก เลี้ยงอาหารแก่แขกเป็นอย่างดี และมีงานมหรสพสมโภชน์ตลอด

เมื่อช่างทำเครื่องประดับชุดมหาดลดาปสามีนเสร็จเรียบร้อยแล้ว เจ้าชายเกรซรัฐจึงเตรียมการส่งตัวแทนวิสาขามาให้ไปอยู่บ้านสามีที่เมืองราวตี โดยจัดส่งของต่าง ๆ ให้นางไปมากมาย เช่น กหฬณะ ทองคำ เงิน ทองแดง สวาริก ผ้าไหม เนยใส น้ำมัน น้ำอ้อย ข้าว และอุปกรณ์ในการทำยาอย่างละ ๕๐๐ เล่มเกวียน นอกจากนั้นยังให้โลอีกเป็นจำนวนมาก และยังให้เงินรับใจทั้งชายและหญิงมากมายติดตามนางไปอีกด้วย^๒

ก่อนที่นางวิสาขาจะเดินทางไปอยู่บ้านของสามี เจ้าชายเกรซรัฐ ได้ให้โอวาทเกี่ยวกับการปฏิบัติตัวเมื่อไปอยู่บ้านของสามีแก่นาง ๑๐ ประการ คือ ไม่ควรนำไฟภายในออกไปภายนอก ๑ ไม่ควรนำไฟภายนอกเข้าไปภายใน ๑ ควรให้แก่คนที่ให้ ๑ ไม่ควรให้แก่คนที่ไม่ให้ ๑ ควรให้แก่คนที่หิวงิและใจให้ ๑ ควรนั่งให้เป็นสุข ๑ ควรบริโภคน้ำให้เป็นสุข ๑ ควรนอนให้เป็นสุข ๑ ควรบำเรอไฟ ๑ ควรนอนนอมเทวคาลัยใน ๑^๓ ขณะที่เจ้าชายเกรซรัฐให้โอวาทนางวิสาขานั้น มีการเทศน์อยู่ในห้องต่าง ๆ จึงได้ยินข้อความเหล่านั้นทั้งหมด แต่ไม่เข้าใจความหมาย นอกจากนั้นเจ้าชายยังได้แต่งตั้งภุมณีผู้ใหญ่ ๘ คน ให้เดินทางไปกับนางวิสาขากด้วย เพื่อช่วยพิจารณาโทษหรือปัญหาที่เกิดขึ้นจากการกระทำของนาง แล้วให้นางวิสาขาแต่งเครื่อง

^๑ ขมมปทกรกลาย ตติโย ภาคโล, หน้า ๕๗.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๗ - ๕๘.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๘.

พระสงฆ์ในพุทธศาสนารูปหนึ่งผู้ถือการบิณฑบาตเป็นวัตร ไก่เข้ามาบิณฑบาตที่เรือนนั้น ท่านเศรษฐีมองเห็นแต่ก็ทำเฉยเหมือนไม่เห็น นางวิสาขาจึงกล่าวกับพระสงฆ์รูปนั้นว่า นิมนต์ผ่านไปก่อนเถิด ท่านเศรษฐีกำลังบริโภครองเก่าอยู่ เป็นเหตุให้มีการเศรษฐีโกรธนางมาก ถึงกับขับไล่ให้นางออกไปจากบ้าน แต่นางวิสาขาคิดว่านางไม่มีความผิด ต้องการแสดงความบริสุทธิ์ก่อนแล้วจึงไป จึงขอร้องมีการะให้เรียกกกุฎุมพีผู้ใหญ่ ทั้ง ๘ มาพิจารณาความ ซึ่งมีการะก็เห็นด้วย ในการพิจารณาความ นางวิสาขาชี้แจงว่าที่พูดว่าบริโภครองเก่านั้น หมายถึงท่านเศรษฐีมีไก่ทำบุญในอัฐภพนี้ แต่ที่เจริญอยู่ ไก่ก็เพราะบริโภครองเก่าเท่านั้น กกุฎุมพีทั้ง ๘ พิจารณาแล้วเห็นว่านางไม่ผิด จึงชี้แจงแก่มีการะซึ่งมีการะก็ยอมรับ แต่ก็ยังอ้างถึงโอวาท ๑๐ ข้อ ของขณฺฑิชัยเศรษฐีว่าเป็นโอวาทที่ดีลับ ปิดบังไม่เข้าใจเนื้อความ เช่น ที่ว่าไฟในไมควรนำออกไปภายนอกนั้น เป็นไปไม่ได้ที่จะไม่ให้ไฟแก่เรือนที่คุ้นเคย หรือขอที่ว่าไมควรนำไฟภายนอกเข้ามาภายในนั้นก็ทำไม่ได้ ในเมื่อไฟในเรือนดับ นางวิสาขาจึงอธิบายความหมายให้ฟังเป็นข้อ ๆ ดังนี้

๑. ไฟในไมซึ่งนำออกไปภายนอก หมายถึง เมื่อเห็นข้อบกพร่องต่าง ๆ ของพ่อครัว แม่ครัว และครัว ก็ไม่ควรจะนำไปพูกนอกเรือน

๒. ไมควรนำไฟภายนอกเข้ามาภายใน หมายถึง ถ้าได้ยืมชาวบ้านที่อยู่ใกล้เคียงพูกคำหยาบพ่อครัว แม่ครัว และครัว ก็ไม่ควรนำคำพูกเหล่านั้นมาพูกในบ้าน

๓. ควรให้แก่นกที่ให้ หมายถึง ควรให้แก่นกที่ยืมสิ่งของไปแล้วส่งคืนเท่านั้น

๔. ไมควรให้แก่นกที่ไม่ให้ หมายถึง ไม่ควรให้แก่นกที่ยืมสิ่งของไปแล้วไม่ส่งคืน

๕. ควรให้แก่นกที่ทั้งให้และไม่ให้ หมายถึง เมื่อญาติหรือมิตรที่ยากจนมาเอาของไป ซึ่งอาจจะใช้คืนหรือไม่ก็ตาม แต่ก็ควรให้แก่เขาเหล่านั้น

๖. การนั่งให้มีความสุข หมายถึง การนั่งในที่เมื่อเห็นพ่อด้ว แม่ด้ว และด้ว แล้วต้องลุกขึ้นนั้นไม่ควร

๗. การบริโภคน้ำให้มีความสุข หมายถึง การไม่บริโภคน้ำก่อนพ่อด้ว แม่ด้ว และด้ว ต้องคอยประณมิตีท่านเหล่านั้นให้เรียบร้อยแล้วจึงบริโภคน้ำภายหลัง

๘. การนอนให้มีความสุข หมายถึง ไม่ควรนอนก่อนพ่อด้ว แม่ด้ว และด้ว ควรปฏิบัติหน้าที่ที่ควรทำแก่ท่านเหล่านั้นแล้วจึงนอนภายหลัง

๙. การฆ่าเรอไฟ หมายถึง การเส้นพ่อด้ว แม่ด้ว และด้วเป็นเหมือนกองไฟหรือเหมือนหนุ่ยมากไม่ควรถูถูกจุ่ม

๑๐. การนอนนอนเทวดาภายใน หมายถึง การเห็นพ่อด้ว แม่ด้ว และด้ว เป็นเหมือนเทวดาในเรือน

เมื่อนางวิสาขาทบจบแล้ว ทั้งมีการ เสรฐฐีและกมุทสงฆ์ต่างก็เข้าใจนางว่าไม่มีความผิด เมื่อนางเห็นว่า พนมสทินแล้วจึงเตรียมตัวเพื่อกลับไปอยู่บ้านพ่อแม่ของนาง มีการ เสรฐฐีเห็นเช่นนั้นจึงได้ขอโทษนางและขอร้องให้นางอยู่ต่อไป นางวิสาขาก็ขอให้ เสรฐฐีอนุญาตให้นางนิมนต์ภิกษุสงฆ์เข้ามาในบ้านได้ ซึ่งมีการ เสรฐฐีก็ยินยอมตามความปรารถนาของนาง^๑

ต่อมานางวิสาขาก็นิมนต์พระพุทธรเจ้าและภิกษุสงฆ์ให้ไปฉันภัตตาหารที่บ้านของมีการะ พวกอาชีวกทราบข่าวจึงไปหาท่าน เสรฐฐี เพื่อคอยกันไปให้มีโอกาสเข้าเฝ้าพระพุทธรเจ้า เมื่อนางวิสาขาจัดอาหารเรียบร้อยแล้วจึงเชิญมีการะไปอังกาสพระพุทธรเจ้า แต่อาชีวกห้ามไว้ มีการะจึงให้นางวิสาขาดังกล่าสเอง ครั้นเมื่อพระพุทธรเจ้าจะแสดงธรรม นางวิสาขาก็มาเชิญมีการะไปฟังธรรมอีก มีการะจึงต้องไป

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๒ - ๖๖.

พวกอาชีวกก็ขอให้มีการะพึงขรรคมยูนอกมาน มีการะก็ยอมตามนั้น ผลของการพึง
ขรรคมทำให้มีการ เทรษฐีตั้งอยู่ในโสคาปัตถิมล และเกิดความรักชาติเมื่อมีใส่ในพุทธ
ศาสนา มาก ท่านถือว่านางวิสาขามีบุญคุณอย่างสูงที่ช่วยให้ท่านได้พบแสงสว่าง
คือ มีโอกาสพึงธรรมของพระพุทธเจ้า จึงให้เกียรตินางและยอมรับนับถือนาง เสมือน
มารดา ด้วยเหตุนี้นางจึงได้ชื่อว่า "วิสาขามิตรา" ๑ ต่อมาเมื่อนางมีบุตรชาย
จึงตั้งชื่อว่า มิตรา

ในวันต่อมา นางวิสาขาก็มีนมัสการพระพุทธเจ้ามาเสวยภัตตาหารที่บ้าน และ
ในวันนั้นแม่ของสามีก็บรรจุกุโสคาปัตถิมล ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา บ้านของมีการ เทรษฐีก็เปิด
เสมอสำหรับพุทธศาสนา ๒

มีการ เทรษฐี ก็มักจะคอยแทนคุณความดีของนางวิสาข่า ท่านเห็นว่าเครื่อง
ประดับชุดมหาลดาปสารนั้นหนักมาก ไม่สามารถจะประดับตลอดเวลาได้ จึงคิดจะทำ
เครื่องประดับเบา ๆ ให้แก่นาง เพื่อใช้ประดับได้ทุกอิริยาบถ ไม่ว่าในเวลากลางวัน
หรือกลางคืน จึงตั้งช่างทองให้ทำเครื่องประดับชื่อ "สนมัญญกะ" ซึ่งมีราคาถึง
หนึ่งแสนกหาปณะ ในวันมอบเครื่องประดับ มีการะได้จัดงานเพื่อเป็นเกียรติแก่นาง
ให้นางอาบน้ำหอม ๑๖ หม้อ ในงานนี้ได้นมัสการพระพุทธเจ้ามาเสวยภัตตาหารด้วย ๓

นางวิสาข่า จะไปเฝ้าพระพุทธเจ้าวันละสองครั้งเป็นประจำ ทุกครั้งที่ไป
นางจะต้องนำของไปถวายภิกษุหรือสามเณรถวายเสมอ เช่น อาหาร วัตถุเจตน์ หรือ

๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๓ - ๖๔.

๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๔.

๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๕.; G.P. Malalasekera, Dictionary

น้ำอัฐบ้าน เป็นคน^๑ นางจะหาโอกาสไปดูแลถึงความต้องการของภิกษุหรือสามเณรตามวิหารต่าง ๆ ในอารามบ่อย ๆ ถ้าทราบว่าภิกษุหรือสามเณรรูปใดต้องการสิ่งของอาหารหรือเสลัชก็จะนำไปถวายตามความปรารถนา^๒ นอกจากนี้ นางยังไถ่มีนคตภิกษุสงฆ์ไปฉันอาหารที่บ้านวันละ ๒,๐๐๐ รูปทุกวัน^๓ เพราะความใกล้ชิดภิกษุสงฆ์ในพุทธศาสนา ทำให้นางรู้ถึงสิ่งที่ภิกษุสงฆ์ชอบ และกิจอันสมควรแก่ภิกษุสงฆ์ ประกอบกับนางเป็นที่นับถือของชาวบ้านทั่วไป ฉะนั้น บ้านใดที่ประสงค์จะถวายทาน จึงเชิญนางไปร่วมงานถวาย ทำให้นางไม่ค่อยมีเวลาอยู่ธรรมาวาสภิกษุสงฆ์ที่นิมนต์ไปฉันประจำที่บ้าน จึงต้องหาคนที่ไว้ใจไปทำหน้าที่แทน และเมื่อพิจารณาแล้วก็ตั้งให้หลานสาวเป็นธุระดูแลในการถวายอาหารแก่ภิกษุสงฆ์ที่บ้านแทนนาง^๔ ครั้งหนึ่งนางสุทัตตีหลานสาวผู้ทำหน้าที่ดังกล่าวบังเอิญไปเจอภิกษุสงฆ์คนหนึ่งชื่อเยียม ถึงแก่กรรม ทำให้นางเศร้าโศกเสียใจมาก พระพุทธเจ้าได้เทศนาให้กำลังใจและให้ชอภิกแทนนาง จึงทำให้ความโศกเศร้าคลายลงไปได้^๕

วันหนึ่ง นางวิสาขาประภัสชอุมาทาสกาปสาธน์ไปวิหาร เพื่อฟังธรรมของพระพุทธเจ้า ก่อนเข้าไปฟังธรรม นางได้ถอดเครื่องประดับออกให้หญิงรับใช้เป็นผู้ดูแลปรากฏว่า หญิงรับใช้ลืมเครื่องประดับไว้ที่วิหาร นางวิสาขาจึงคิดจะบริจาคเครื่องประดับ โดยวิธีการนำเงินค่าเครื่องประดับไปสร้างมถิการมาตุปราสาทในบุพพารามถวายแก่พระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์^๖ ในการสร้างถารามแห่งนี้ นางได้บริจาคทรัพย์ ซึ่ง

^๑ ขุทฺธมปิณฑุสสุตถาย ปฐโม ภาค, หน้า ๔.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔; ขุทฺธมปิณฑุสสุตถาย คติโย ภาค, หน้า ๗๑ - ๗๒.

^๓ ขุทฺธมปิณฑุสสุตถาย ปฐโม ภาค, หน้า ๔, ๑๔๗.

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๘.

^๕ ขุทฺธมปิณฑุสสุตถาย ฉฎฐโก ภาค, หน้า ๑๔๔ - ๑๔๕.

^๖ ขุทฺธมปิณฑุสสุตถาย คติโย ภาค, หน้า ๗๐ - ๗๓.

รวมค่าซื้อที่ดินสร้างปราสาท และใช้ในการฉลองเป็นเงินทั้งสิ้น ๒๗ โทกฏี^๑ เมื่อเสร็จจากการฉลองอารามนางรู้สึกปลาบปลื้มใจมาก นางซึ่งแวกล้อมด้วยบุทรและหลานได้เดินไปรอบ ๆ ปราสาท พร้อมกับเปล่งอุทานด้วยความสุข ถึงท่านอันเป็นยอดปรารถนานั้น นางไค้กระทำแล้ว^๒

นางวิสาชา มีบุทรชาย ๑๐ คน บุทรสาว ๑๐ คน นางมีอายุยืนถึง ๑๒๐ ปี ถึงแม้ว่านางจะมีอายุมาก แต่ก็ยังดูเป็นสาวราวกับมีอายุ ๑๖ ปี และดูงามไปทุกอริยาบถ นางวิสาชาเป็นคนแข็งแรง มีพลังกำลังราวกับช้าง ๕ เชือก ครั้งหนึ่งขณะที่นางกลับจากการพึงกรรมที่วิหาร พระราชาซึ่งทราบข่าวความแข็งแรงของนางก็ต้องการจะทดลองกำลัง จึงมีรับสั่งให้ปล่อยช้างออกไป ช้างเชือกนั้นตรงวิ่งเข้าใส่นางวิสาชา นางวิสาชาก็คิดว่าถ้าจับช้างนั้นอย่างมั่นคงช้างก็จะตายจึงใช้นิ้วเพียง ๒ นิ้ว ผัดช้างเชือกนั้นล้มลง ประชาชนที่ไค้เห็นต่างก็พากันสรรเสริญนาง^๓

นอกจากนางวิสาชาจะไค้สร้างวิหารและให้การอุปถัมภ์ภิกษุสงฆ์ในพุทธศาสนาตลอดมาแล้ว นางยังเป็นผู้ริเริ่มถวายสิ่งที่เป็นประโยชน์หลายอย่าง ซึ่งมีผลให้พระ-พุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุสงฆ์ใช้สิ่งเหล่านั้นได้ เช่น ทรงอนุญาต ผ้าเช็ดหน้า^๔

^๑ ขุมมปทกุฎฐกถาย คติโย ภาโก, หน้า ๗๖; ขุมมปทกุฎฐกถาย ปรุโม ภาโก, หน้า ๘.

^๒ ขุมมปทกุฎฐกถาย คติโย ภาโก, หน้า ๗๖ - ๗๗.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๘ - ๗๐.

^๔ สุยามภุฎฐสฺส เทปิฎกั, วินยปิฎก มหาวคคฺคฺสฺส พุทธิโย ภาโก, ๕ : ๒๑๗, ขด ๑๕๘.

หมอน้ำ ไม่วาก^๑ พักโบก พักโบกศาล^๒ และทรงอนุญาตพร ๔ ประการของ
นางวิชาชาควย^๓

นางวิชาชาเป็นผู้ไ้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นมหาอุบาสิกาที่เชื่อถือ
ได้ นางเคยไ้รับเกียรติให้สอบสวนความ กรณีภิกษุณีมีกรรมรูปหนึ่งว่าไ้ตั้งกรรมก่อน
หรือหลังการบวช ซึ่งนางก็สอบสวนแล้วในวันเดือนของการตั้งกรรม ผลปรากฏว่าภิกษุ-
ณีรูปนั้นตั้งกรรมทั้งไ้ยังเป็นคฤหัสถ์ ซึ่งผลของการสอบสวนนี้ไ้เป็นที่ยอมรับทั่วไป^๔

จึงถือไ้ว่านางไ้สร้างอนุสรณ์ไว้ในพุทธศาสนามากมาย ด้วยเหตุที่นาง
ถวายสิ่งของต่าง ๆ มาตลอด จึงไ้รับการยกย่องให้เป็นเลิศในทางถวายทาน ฝ่าย
อุบาสิกา^๕

เมณฑก เศวตสุ

เมณฑกะ เป็นเศวตสุผู้มั่งคั่งแห่งเมืองภททียะในแคว้นอังคะ^๖ เป็นหนึ่งใน
จำนวนมหาเศวตสุ ๕ ท่าน ของพระเจ้าทิมทิสวร กิด โชตทิกะ ฐฎิละ เมณฑกะ

^๑สุยามรฎุรฎุส เตปิฎกั, วินยปิฎก จตุตถกถุส พุทฺธิโย ภาโค, ๗ : ๕๑,
ขอ ๑๒๗.

^๒เรื่องไ้เกี่ยวกัน, ๗ : ๕๒, ขอ ๑๒๘.

^๓สุยามรฎุรฎุส เตปิฎกั, วินยปิฎก มหาวจกถุส พุทฺธิโย ภาโค, ๕ : ๒๑๔,
ขอ ๑๕๕.

^๔ธมมปทฎุรฎุส ฉฎุโร ภาโค, หน้า ๑๒ - ๑๓.

^๕สุยามรฎุรฎุส เตปิฎกั, สุกตตปิฎก องฎุคคณิกาย สฎุส ปรฎุโม ภาโค,
๒๐ : ๓๔, ขอ ๑๕๒.

^๖แคว้นอังคะมีเมืองหลวงชื่อ จัมปา ในสมัยพุทธกาลแคว้นนี้คเป็นประเทศราช
ของแคว้นมคธ ซึ่งมีนครราชคฤห์เป็นเมืองหลวง (ที.กัมบลิว. ริส เควิกส์, พระพุทธ-
ศาสนาในชมพูทวีป, แปลและเรียบเรียงโดย สมัย สิงหศิริ, หน้า ๒๒ - ๒๓.)

ปุณณะ และกากวัลลปิยะ

ในกรอบกริ้วของเมณฑกเศรมฐี มีผู้มีบุญบารมีและศุภวิบากภาพ ๕ คน คือ

๑. เมณฑกเศรมฐี ถ้าท่านให้กวาดล้างข้าวสาลีระดม เมื่อตั้งอยู่นอกประตู แหงนุกูเบื้องบน เมล็ดข้าวเปลือกก็จะตกลงมาจากอากาศจนเต็มดวง

๒. นางจันทปทุมมา ภรรยาของเมณฑกเศรมฐี เมื่อนางเตรียมข้าวสาลีหนึ่งหม้อ แยกหนึ่งหม้อ แล้วตั้งแจกทำศกรรณกรและชนที่ตองการ อาหารเหล่านั้นมิได้พร่องลงเลย ตราบเท่าที่นางยังไม่ลุกไปจากที่

๓. ธัญญชัย บุตรชายของเมณฑกเศรมฐี เมื่อท่านถือถุงบรรจุเงิน ๑,๐๐๐ กหาปณะ แจกแก่ทำศกรรณกรและชนที่ตองการ เงินเหล่านั้นก็ไม่หมด ตราบเท่าที่ถุงเงินยังอยู่ในมือของท่าน

๔. นางสุนณาเทวี ภรรยาของธัญญชัย เมื่อนางนั่งข้าง ๆ กระบุงที่บรรจุข้าวเปลือก ๔ ทะนาน แล้วแจกจ่ายให้แก่ทำศกรรณกรและชนที่ตองการ ข้าวนั้นจะไม่พร่องลงเลย ตราบเท่าที่นางยังไม่ลุกไปจากที่

๕. ปุณณะ ทาสของเมณฑกเศรมฐี เมื่อเขาไถนาด้วยไถคันเดียว จะปรากฏรอยคันถึง ๘ รอบ

เมื่อพระเจ้าพิมพิสารได้ทราบข่าวนี้ จึงรับสั่งให้มหาอำมาตย์ผู้สำเร็จราชการ พร้อมด้วยทหารสี่เหล่าไปสืบเรื่องราวว่าจริงหรือไม่ ซึ่งผลปรากฏว่าเป็นความจริง

°สยามรัฐสุดส เฌบิฎกั, วินยปิฎก มหาวคคคสุดส ทุติโย ภาค, ๕ : ๑๑๑ -

เหตุที่บุคคลทั้ง ๕ มีอุทธานุภาพเช่นนี้ เป็นเพราะผลบุญที่เคยทำไว้ในปางก่อน คือ เมณฑกะ เคยเกิดเป็นเศรษฐีในเมืองทวารวดี ต่อมาได้เกิดช้ำยากหมากแพงขึ้นในเมืองนั้น ครอบครัวของเศรษฐีก็กินอาหารที่เก็บไว้จนหมดแล้วจึงปล่อยให้ช้ำทาสและกรรมกรที่อยู่ในบ้านให้เป็นอิสระให้แยกย้ายกันไปตามอัธยาศัย คงเหลือบุคคลในบ้านเพียง ๕ คน คือ ทานเศรษฐี ภรรยา บุตรชาย สะโง และทาสอีก ๑ คนที่มีความจงรักภักดีไม่ยอมจากไป ทั้ง ๕ อยู่กันด้วยความอดอยาก ต่อมาวันหนึ่งเศรษฐีมีความหิวมาก ภรรยาจึงนำข้าวที่ฝังกินซ่อนไว้ซึ่งเป็นอาหารมือสุดท้ายมาหุง แควแบ่งเป็น ๕ ส่วน ให้แต่ละคน ขณะนั้นพระปัจเจกพุทธเจ้าองค์หนึ่งเข้ามาบิณฑบาต เศรษฐีเห็นแล้วก็คิดว่าอาหารมือนี้ถ้ากินเข้าไปก็จะช่วยให้หายหิวได้เพียงวันเดียว แต่ถ้าวายแก่พระปัจเจกพุทธเจ้า ก็จะนำประโยชน์เกื้อกูลให้หลายกัปป์ จึงได้ถวายอาหารส่วนของตนแก่พระปัจเจกพุทธเจ้า ส่วนภรรยา บุตรชาย สะโง และทาสเห็นเช่นนั้นก็มีจิตศรัทธา ถวายอาหารส่วนของตนเช่นกัน แล้วแต่ละคนไปอธิษฐานในสิ่งที่ตนปรารถนา ด้วยอานิสต์ที่กระทำนี้ บุคคลทั้ง ๕ จึงได้มาอยู่ร่วมกันในชาตินี้ และมีอุทธานุภาพตามอธิษฐานไว้ทุกประการ^๑

เมณฑกะได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าครั้งแรก เมื่อคราวที่พระพุทธเจ้าเสด็จมายังภททียนคร พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ ๑,๒๕๐ รูป และเมื่อได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระพุทธองค์กับบรรลุโศกามัน^๒ จึงได้นิมนต์พระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ไปฉันภัตตาหารที่บ้าน ในวันนั้น ภรรยาของเมณฑกะ อัญชัฏ ภรรยาของอัญชัฏ และทาสชื่อปุณณะได้มีโอกาส

^๑ จุมมปทฺฐุรคถาย สกฺตโม ภาโก, หน้า ๓๑ - ๓๖.; มหามกุฏราชวิทยาลัย, มังคลัตถที่ปณีแปล, ๒ : ๓๖๘ - ๓๗๓.

^๒ สุยามรฎฺฐุสฺส เภมิฏฺกั, วินยปิฎก มหาวคฺคสุสฺส พุทฺธิโย ภาโก, ๕ : ๑๑๖ - ๑๑๗, ขด ๘๘.

ทั้งธรรมและไฉยรรจุโศคามันทั้ง ๔ คน^๑

เมณฑกเศรษฐี มีความศรัทธาในพุทธศาสนามาก คำนวณวาลสิ่งของและ
ภัตตาหารแก่ภิกษุสงฆ์เป็นประจำ นอกจากนั้นยังมีบทบาทช่วยให้พระพุทธรเจ้าทรง
อนุญาตสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ภิกษุสงฆ์ด้วย เช่น ท่านเห็นว่าในโอกาสที่ภิกษุสงฆ์ต้อง
เดินทางไกล ๆ และผ่านหนทางทุรกันดาร ซึ่งขาดแคลนทั้งน้ำและอาหารก็จะได้รับ
ความลำบากมาก จึงขอให้พระพุทธรเจ้าอนุญาตเสบียงเดินทางแก่ภิกษุสงฆ์ ซึ่งพระ
พุทธรเจ้าทรงพิจารณาแล้ว เห็นว่าเป็นประโยชน์ จึงทรงอนุญาตแก่ภิกษุสงฆ์ จาก
พุทธานุญาตนี้เป็นเหตุให้พระพุทธรเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามภิกษุสงฆ์รับเงินและทอง
จากชาวบ้าน เพื่อป้องกันภิกษุแสวงหาเงินและทอง แต่ถ้ามีชาวบ้านผู้เลื่อมใสตั้งใจ
จะถวาย ก็ให้มอบไว้กับภิกษุการก และเมณฑกก็ยังเป็นคนแรกที่นำนมโศกที่รักใหม่ ๆ
ไปถวายภิกษุสงฆ์ พระพุทธรเจ้าเห็นว่าไม่เป็นสิ่งเสียหาย จึงทรงอนุญาตโครส ๕ ชนิด
แก่ภิกษุสงฆ์ คือ นมสด นมล้น เบียร์ขุ่น เนยข้น เนยใส^๒ จะเห็นได้ว่าเมณฑก-
เศรษฐี เป็นผู้มืบทบาทสำคัญในการอุปถัมภ์พุทธศาสนาอีกคนหนึ่ง

โศกเศรษฐี

โศกเถระ เป็นเศรษฐีแห่งโกสัมภี ผู้ใส่ใจในการทำบุญและบริจาคทานมาก
ผู้หนึ่ง ทั้งนี้เพราะชีวิตครั้งเยาว์วัย ของท่านรอกพ้นจากความตายมาหลายครั้ง จึง
คิดว่าเป็นเพราะบุญเก่าที่เคยทำไว้ ฉะนั้นในชาตินี้จึงพยายามสร้างบุญไว้ให้มาก

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๗, ข้อ ๘๘.

^๒ สยามมรฎุสสุต เทปฎิกั, วินยปิฎก มหาวคคสุต พุทฺธิโย ภาค, ๕ : ๑๒๐,
ข้อ ๘๕.

โชสกะ เป็นบุตรของหญิงโสเภณีในเมืองโกสัมพี หลังจากคลอดแล้วมารดา
 ไล่นำไปทิ้งที่กองขยะ ต่อมาเมื่อผู้ไปพบเข้าจึงเก็บมาเลี้ยงไว้ และในวันนั้นเองเศรษฐี
 ชาวเมืองโกสัมพีท่านหนึ่งไปเฝ้าพระราชาตามปกติ ได้พบบุโรหิตผู้มีความรู้ทาง
 โหราศาสตร์ จึงทราบจากบุโรหิตว่าเด็กที่เกิดในวันนี้ต่อไปจะได้เป็นเศรษฐีผู้ประเสริฐ
 ของเมืองโกสัมพี เมื่อกลับถึงบ้าน ท่านเศรษฐีจึงให้นางกาตีหญิงรับใช้ไปสืบหาเด็ก
 ชายที่เกิดในวันนี้แล้วซื้อมา นางกาตีพยายามสืบหาจนพบและซื้อทารกนั้นมากด้วยเงิน
 ๑,๐๐๐ กหาปณะ ท่านเศรษฐีได้เลี้ยงทารกนั้นไว้ด้วยความตั้งใจว่าถ้าภรรยาของ
 ท่านซึ่งกำลังมีครรภ์แก่คลอดบุตรมาเป็นหญิง ก็จะให้แต่งงานกัน ครั้นต่อมาอีก ๒ - ๓
 วัน ภรรยาของท่านก็คลอดบุตรมาเป็นชาย ท่านเศรษฐีต้องการให้บุตรชายได้ตำแหน่ง
 เศรษฐีในวันข้างหน้า จึงวางแผนฆ่าโชสกะเสีย โดยให้นางกาตีเป็นผู้กระทำการ
 ท่านพยายามกำจัดหลายครั้งหลายวิถีด้วยกัน แต่ไร่นอ ทำให้ทองเสียเงินไปเพราะ
 การนี้เป็นจำนวนมาก แต่ท่านก็ยังไม่เลิกล้มความคิดที่จะฆ่าโชสกะ

ต่อมาท่านเศรษฐีได้ไปว่าจ้างช่างปั้นหม้อผู้เป็นสหายให้ฆ่าโชสกะด้วยเงิน
 ๑,๐๐๐ กหาปณะ แล้วในวันรุ่งขึ้น ท่านจึงใช้ให้โชสกะนำข้าวไปบอกช่างปั้นหม้อที่บ้าน
 ระหว่างทางโชสกะได้พบน้องชายซึ่งเป็นบุตรของเศรษฐีกำลังเล่นคลีแพ่แค้นเพื่อนอยู่
 น้องชายขอร้องให้เขาช่วยเล่นแทนเพื่อทำแค้นให้ทันเพื่อน โดยอาสาพาข้าวไปบอก
 ช่างปั้นหม้อให้ ฉะนั้นบุตรชายของเศรษฐีจึงถูกฆ่าตาย เมื่อเศรษฐีทราบข่าวก็รู้สึก
 เสียใจเป็นอย่างยิ่ง แต่ก็ยังไม่ละความพยายามที่จะฆ่าโชสกะ จึงคิดอุบายส่งโชสกะ
 ไปยังหมู่บ้านลวย ๑๐๐ บ้านของท่าน เพื่อให้หัวหน้าหมู่บ้านจัดการฆ่าเสีย โดยเขียน
 จกหมายสั่งการให้โชสกะนำไป ระหว่างเดินทางโชสกะได้หยุดพักที่บ้านของเศรษฐีใน
 ชนบทซึ่งเป็นสหายของบิดา เมื่อรับประทานอาหารแล้วก็นอนหลับไป บุตรสาวของเศรษฐี
 ชนบทเห็นโชสกะก็หลงรัก นางเห็นจกหมายผู้ที่อยู่ที่ชายผ้าจึงนำมาอ่านแล้วเปลี่ยนข้อ
 ความเสียใหม่ เป็นสั่งให้หัวหน้าหมู่บ้านช่วยจัดการแต่งงานระหว่างโชสกะกับบุตร
 สาวเศรษฐีในชนบท โดยให้เก็บบรรณาการจากบ้านช่วยมาจัดงานและปลูกริเวณหอให้

ด้วย เมื่อโสสกะเดินทางต่อไปถึงหมู่บ้านสวย หัวหน้าหมู่บ้านจึงจัดการให้ตามข้อความในจดหมาย เมื่อมีคำของโสสกะทราบข่าวก็รู้สึกเสียใจมาก ถึงกับล้มป่วยลงอาการทรุดหนักลงเรื่อย ๆ โสสกะและภรรยาเดินทางมาเยี่ยมเมื่อเศรษฐีมีอาการหนักมากแล้ว ก่อนตายเศรษฐีพยายามพูดว่าจะไม่ยกทรัพย์สินสมบัติให้โสสกะ แต่กับพูดเป็นว่ายกให้^๑

เมื่อท่านเศรษฐีถึงแก่กรรม พระเจ้าอุเทนให้ทำฃาปนกิจศพของเศรษฐี แล้วแต่งตั้งให้โสสกะผู้เป็นทายาทรับตำแหน่งเศรษฐีแทนบิดา^๒

ต่อมาภรรยาของโสสกะได้เล่าเรื่องที่เศรษฐีผู้เป็นบิดากินฆ่าโสสกะให้สามีทราบ ครั้งแรกโสสกะไม่เชื่อ แต่เมื่อไปถามนางกาลิณีจึงรับใจจึงได้ทราบเรื่องราวทั้งหมดว่าเศรษฐีพยายามฆ่าตนมาหลายครั้งแล้วแต่ไม่สำเร็จ เมื่อโสสกะทราบความจริงก็รู้สึกเสียใจ และคิดว่าตนมีกรรมมาก ไม่ควรประมาทอีกต่อไป สมควรจะสร้างบุญ สร้างกุศลไว้ตั้งแต่บัดนี้ จึงให้สร้างโรงพยาบาลแล้วสละทรัพย์สินและพันธาทาณะ เพื่อให้ท่านแก่คนจนและคนเดินทางไกล โดยให้กุฎุมพีชื่อมิตตะรับหน้าที่ดูแลเรื่องนี้^๓

โสสกะเศรษฐีมีเพื่อนเป็นเศรษฐีแห่งภัททวคิยนคร ครั้งหนึ่งได้เกิดอหิวาตกโรคระบาดที่ภัททวคิยนคร ภัททวคิยเศรษฐีจึงพาภรรยาและบุตรสาวหนีโรคระบาดไปหาโอสกเศรษฐีที่เมืองโกสัมพี การเดินทางเป็นไปด้วยความลำบาก เสบียงที่เตรียมไปหมดลง ท่านเศรษฐีและภรรยาได้ถึงแก่กรรมก่อนที่จะพบกับโสสกะ บุตรสาวชื่อสามารถก็ได้เข้าไปขออาหารจากโรงพยาบาลของโอสกเศรษฐี เมื่อโสสกะทราบว่า เป็น

^๑ มุมพหุภุทธถาย พุทธิโย คาถา, หน้า ๑๔ - ๒๔.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕ - ๒๖.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗ - ๒๘.

ธิดาของภักทวก็ยเกรษฐีจึงรับนางไว้เป็นบุตรบุญธรรม ต่อมาพระเจ้าอุเทนผู้ครองนคร
โกสัมพีได้ทอดพระเนตรเห็นนางสามาวดี ก็เกิดความสืเนหา จึงใคร่ส่งสาส์นไปขอนาง
สามาวดีคือโสดกเกรษฐี นางจึงได้เป็นชายาของพระเจ้าอุเทน^๑ ครั้งหนึ่งนางซุชชุตตรา
ซึ่งเป็นข้าหลวงของนางสามาวดีได้ฟังธรรมของพระพุทธเจ้าจนบรรลุโสดายัน นางสามา-
วดีและบริวารทราบจึงให้นางซุชชุตตราแสดงธรรมตามที่ใคร่ฟังจากพระพุทธเจ้าให้พวก
นางฟัง จนบรรลุโสดายันกันทุกคน จากนั้นนางสามาวดีและบริวารก็เลื่อมใสในพุทธ
ศาสนา และหาโอกาสถวายทานและฟังธรรมเสมอ^๒ นางสามาวดีผู้นี้ได้รับยกย่องให้
เป็นเลิศในทางเจริญ เมตตา^๓

โสดกเกรษฐีมีเพื่อนเป็นเกรษฐีในกรุงโกสัมพี ๒ ท่าน คือ อุกกุฏเกรษฐี
กับ ปาวาริกเกรษฐี เกรษฐีทั้งสามท่านนี้เลื่อมใสพวกกบฏและให้การบำรุงพวกกบฏ
ด้วยดีเสมอมา ภายหลังพวกกบฏได้แนะนำให้รู้ถึงเกียรติคุณของพระพุทธเจ้า ก็เกิด
ความเลื่อมใสจึงเดินทางไปเฝ้าพระพุทธเจ้าที่เมืองสาวัตถี เมื่อได้ฟังธรรมของ
พระองค์แล้วก็บรรลุโสดายันทั้ง ๓ ท่าน เมื่อโสดกและสหายกลับมาเมืองโกสัมพีก็ได้
สร้างอารามถวายภิกษุสงฆ์ในพุทธศาสนาท่านละแห่ง และให้ความอุปถัมภ์พุทธศาสนา
ตลอดมา สำหรับอารามที่โสดกเกรษฐีสร้างขึ้นที่เมืองโกสัมพีนั้นได้แก่ โสสิตาราม^๔
ซึ่งถือว่าเป็นอารามที่สำคัญแห่งหนึ่ง

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๘ - ๓๓.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๙ - ๕๐.

^๓ สยามภุคฺฐสฺส เทปิฏกั, สุตฺตฺนฺตปิฏก อังคุตฺตรนิกายสฺส ปฐโม ภาโก,
๒๐ : ๓๔, ข๑ ๑๕๒.

^๔ ธมฺมปทฺฐกฺกถาย พุทฺธิโย ภาโก, หน้า ๔๔ - ๔๕.

โกสียเถรขี

เถรขีที่โลกกล่าวมาเจ้านั้น ส่วนใหญ่เป็นผู้มีใจกว้างขวาง เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ยินดีในการทำบุญและบริจาคทานแก่สมณะและคนจนทั่วไป แต่มีเถรขีบางท่านที่มีจิตใจและความเป็นอยู่ตรงกันข้ามกับที่กล่าวมาข้างต้น คือ มีความตระหนี่มาก จนทำให้มีความเป็นอยู่ไม่สบายนัก เช่น โกสียเถรขี

โกสียะเป็นเถรขี ผู้มีทรัพย์ ๕๐ โภกนี อยู่ในสักกระณิกมโกลีกรุงราชคฤห์ ท่านมีความตระหนี่เหนียวแน่นยิ่งกว่าบุคคลธรรมดา เพราะนอกจากจะไม่เจือจานแก่บุคคลอื่นแม้กระทั่งบุตรภรรยาแล้ว ตัวท่านเองก็ยังกินและใช้แต่สิ่งที่ไม่ดี จนได้ชื่อว่า "มัจฉริโกสียเถรขี" ทรัพย์สมบัติของท่านจึงคงอยู่เช่นนั้นมิได้ใช้ประโยชน์อะไรเลย

วันหนึ่งโกสียเถรขีไปเฝ้าพระราชาตามปกติ ซากลับได้พบชายคนหนึ่งกำลังกินขนมเบื้องอยู่ ก็มีความรู้สึกอยากกินขนมเบื้องเป็นกำลัง เมื่อกลับมาถึงบ้านก็ไม่บอกแก่ญาติ เพราะกลัวว่าถ้ามีคนทำให้กินแล้ว คนอื่นจะมาขอขโมยกินด้วย ก็จะทำให้สิ้นเปลือง จึงพยายามอดกลั้นความอยากไว้ไม่ให้ผู้อื่นรู้ แต่เมื่อเวลาผ่านไป ความอยากก็ทวีมากขึ้นจนทำไ้ร่างกายซูบผอมลงเรื่อย ๆ ต้องนอนชมอยู่ในห้อง ภรรยาของท่านเข้าไปปรนนิบัติไ้ตามอาการและถามถึงสาเหตุที่เป็นเช่นนี้ กริ่งแรกเถรขีไม่ยอมบอก ต่อเมื่อนางซักไซ้ร่ำมากเข้าจึงทราบดีว่าสามีอยากกินขนมเบื้อง จึงอาลาจะทำให้ แต่เถรขีไม่ต้องการให้ทำเพราะกลัวว่าจะต้องให้คนอื่นกินด้วย ภรรยาบอกว่าถ้าเช่นนั้นก็ทำกินกันเฉพาะ โกสียะ นางและบุตรเท่านั้น แต่เถรขีเห็นว่าไม่จำเป็นที่นางและบุตรจะต้องกิน นางจึงจะทอดให้เถรขีกินผู้เดียวซึ่งทำให้เถรขีพอใจมาก จึงสั่งให้ภรรยาเตรียมส่วนผสมอย่างละเล็กน้อย และอุปการะไ้ในการทำขนมเบื้องหลบขึ้นไปทำที่ชั้นบนของปราสาท ๗ ชั้น แล้วปิดประตูใส่กลอนทุชั้นเพื่อป้องกันไม่ให้คนอื่นขึ้นไป^๑

^๑อุหมปทฎฐกถาย ตติโย ธาโถ, หน้า ๓๑ - ๓๓.; ปุ๋ย ฉายแสง, พระไตรปิฎกมหาวิถวารณัย ๕,๐๐๐ กัมพิ์ พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย มหานิชาตชาดก,

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่เขตนาราม ได้สังเกตเห็นว่าโกสิยเสรษฐีและภรรยา จะไต่บันไดคามัน จึงตรัสสั่งพระมหาโมคคัลลานะให้ไปทรมานเสรษฐี และทำให้สองสามีภรรยาว่าวมเมื่อบังมาถวายถึงเขตนาราม พระมหาโมคคัลลานะจึงไปยังปราสาทของโกสิยเสรษฐีด้วยอิทธิฤทธิ์ แล้วยืนอยู่กลางอากาศตรงของหน้าคาง เมื่อเสรษฐีเห็นพระเถระก็รู้สึกโกรธและชั้คนใจมาก เพราะตนอุทิศส่วนนี้มาขบปราสาทชั้น ๘ แล้วยังไม่พบนูมาขอ จึงกล่าวกับพระเถระว่า แม่ท่านจะจงกรมในอากาศก็จะได้ขมนมเบื้องพระมหาโมคคัลลานะจึงจงกรมกลับไปดลั้มา เสรษฐีเห็นเช่นนั้นก็กล่าวอีกว่า แม่ท่านจะนั่งชั้คนสมาธิในอากาศก็จะได้ขมนมเบื้องพระเถระจึงนั่งชั้คนสมาธิ เสรษฐีกล่าวต่อไปว่าแม่ท่านจะขยับบวรณิหน้าคาง ก็จะได้ขมนมเบื้องพระเถระก็ขยับบวรณิหน้าคาง เสรษฐีกล่าวด้วยความโกรธอีกว่า แม่ท่านจะขยับกาลให้เกิดวันตลบ ก็ไม่ได้รับขมนมเบื้องแม่พระเถระจึงขยับกาลให้ยังเกิดวันตลบทั่วปราสาทจนเสรษฐีเกือบหายใจไม่ออก เสรษฐีคิดว่าสมณะรูปนี้ดำไม่ได้ออกขมนมเบื้องแม่ไปแน่ จึงสั่งให้ภรรยาหอคขมนมเบื้องแผ่นเล็ก ๆ แผ่นหนึ่งให้แก่พระเถระ นางจึงหยอกแบ่งเล็กน้อยลงในกระทะ แต่แบ่งนั้นกลายเป็นขนมแผ่นใหญ่เต็มกระทะ เสรษฐีไม่พอใจจึงหอคเอง แม่จะใจแข็งน้อย แต่ไหนก็ยังคงได้ออกขมนมแผ่นใหญ่ทุกครั้ง จนรู้สึกเบื่อหน่ายจึงตั้งใจจะให้ขมนมชิ้นหนึ่งแก่พระเถระ เพื่อจะได้กลับไปเสีย แต่เมื่อหยิบขมนมชิ้นหนึ่ง ชิ้นอื่น ๆ ก็ติดขึ้นมาทั้งหมด จะดึงเท่าไรก็ไม่แยกออกจากกัน แม่สองสามีภรรยาจะช่วยกันก็ไม่ไ้ผล จนเสรษฐีเห็ง้อออกและเหนื่อยทำให้ความอยากกินขมนมเบื้องหมดไป จึงจะนำขมนมเบื้องทั้งหมดถวายพระมหาโมคคัลลานะ พระมหาโมคคัลลานะได้แสดงธรรมแก่คนทั้งสอง ทำให้เสรษฐีและภรรยาเกิดความเลื่อมใส จึงนิมนต์พระเถระให้นั่งแถวขมนมเบื้องเหล่านี้ แต่พระเถระกล่าวว่าพระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ ๘๐๐ รูป กำลังรอดนิ้ขมนมเบื้องอยู่ที่เขตนาราม ถ้าเสรษฐีต้องการจะถวายก็จงพาภรรยาไปเฝ้าพระพุทธองค์ เมื่อเสรษฐีรับคำพระมหาโมคคัลลานะจึงขยับกาลให้บันไดปราสาทหอคกลงไปถึงขุมประตู่เขตนาราม^๑

^๑ ขมมยพทฺฐกถาย กศฺโย ภาค, หน้า ๓๓ - ๓๖.

โกสิยเตชฐีและภรรยาได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า แล้วถวายขนมเบื้องแก่พระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ในอาราม ขณะนั้นก็ยังไม่นอน ทั้งนี้เพราะอาณูภาคแห่งพระพุทธองค์ ท่านเตชฐีและภรรยาได้บริโภคนมเบื้องนั้น แล้วแจกแก่คนอื่น ๆ อีกก็ยังไม่หมด พระพุทธเจ้าทรงแนะให้นำไปทิ้งใกล้ขุมประตูประเซกวัน เตชฐีและภรรยาก็ทำตาม ภายหลังสถานที่ตรงนั้นได้ชื่อว่า "เงื่อมขนมเบื้อง"^๒ พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมแก่โกสิยเตชฐีและภรรยา จนบรรลุนิโสภาปัตติผลทั้งสองท่าน^๓

ตั้งแต่นั้นมา เตชฐีและภรรยาก็หันมานับถือพุทธศาสนา ปาวารณาตัวเป็นอุบาสกและอุบาสิกา ยึดถือพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง โกสิยเตชฐีก็เลิกจากการเป็นคนกระหน่ำเหนียวแน่น หันมาทำบุญและถวายทานเป็นประจำ เต็มใจที่จะใช้ทรัพย์ทั้งหมดเพื่อการบำรุงพุทธศาสนา^๔

จิตตเตชฐี

จิตตเตชฐี เป็นผู้มั่งคั่งแห่งมัจฉิกาสมณฑล ท่านเป็นอุบาสกที่เป็นอัครสาวกของพระพุทธเจ้า^๕ ได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นอุบาสกผู้มีศรัทธาเสื่อมใสและมีศีลสมบูรณ์ ไม่ว่าจะไปอยู่ที่ใดก็จะได้อาณัติการะในที่นั้น^๖

^๑ ปุ๋ย แสงฉาย, พระไตรปิฎกมหาวิถิตถารนัย ๕,๐๐๐ กัณฑ์ พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย มหานิบาตชาดก, ๑ : ๒๐๑.

^๒ ขุอมมปทภูรุธถาย คติโย ภาโค, หน้า ๓๖.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๖; ปุ๋ย แสงฉาย, พระไตรปิฎกมหาวิถิตถารนัย ๕,๐๐๐ กัณฑ์ พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย มหานิบาตชาดก, ๑ : ๒๐๑.

^๔ ขุอมมปทภูรุธถาย คติโย ภาโค, หน้า ๓๖.

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙.

^๖ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๙๘.

จิตตะ เกิดในตระกูลเศรษฐีแห่งเมืองมัจฉิกาสมถ์ ในเวลาที่ท่านเกิดนั้น โคนีผู้ปกครองเมืองมัจฉิกา ๕ สี ตกลงมาทั่วเมืองสูงเพียงเขา จึงได้ชื่อว่า จิตตกุมาร ต่อมา เมื่อบิลาถึงแก่กรรม ท่านก็ได้รับตำแหน่งเศรษฐีต่อจากบิดา^๑

จิตตะ เริ่มนับถือพระพุทธศาสนาครั้งแรกเมื่อได้พบพระมหานามะกำลังเที่ยว บิณฑบาตอยู่ในเมืองมัจฉิกาสมถ์ ก็เกิดความเลื่อมใสในอริยชาติอันสำรวมของท่าน จึง นิมนต์ท่านไปฉันอาหารที่บ้าน หลังจากนั้น จิตตะก็ได้สร้างอารามขึ้นที่อัมพวาฏวัน อันเป็นส่วนมะม่วงของตน แล้วถวายเป็นสมบัติของสงฆ์ โดยมีพระสุธรรมเป็นเจ้าอาวาสและ จิตตะก็เป็นอุปัฏฐากแก่ภิกษุที่มาพักในอัมพวาฏวารามแห่งนี้ตลอดมา ต่อมาได้เกิดเรื่อง รวาวขึ้นระหว่างพระสุธรรมกับจิตตะเศรษฐี คือ พระสุธรรมพูดจาล่วงเกินไปถึงต้นสกุล ของจิตตะ จนเป็นเหตุให้พระพุทธานุเจ้าให้สงฆ์ประกาศลงปฏิสาธน์กรรมพระสุธรรม ก่อ ให้ไปขอขมาจิตตะ^๒ ซึ่งจิตตะก็มีใจดีโอบเอื้ออย่างใด

จิตตะบรรจุมรรคผลชั้นที่ ๓ คือ อนาคามีผล ต่อมาท่านมีความคิดว่า ตัวท่าน เอง ก็มีความเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนาอย่างมั่นคงและได้บรรลุถึงขั้นอนาคามีผลแล้ว แต่ยังไม่เคยเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าเลย จึงมีความประสงค์จะไปเฝ้าพระพุทธเจ้าที่เมือง สาวัตถิ จึงให้จัดเตรียมสิ่งของเพื่อเป็นเสบียงเดินทางและของถวายพระพุทธเจ้าและ ภิกษุสงฆ์ บรรทุกเกวียน ๕๐๐ เ่อม แล้วให้แจ้งแก่ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ว่า ถ้าผู้ใดต้องการจะไปเฝ้าพระพุทธเจ้าก็ให้เตรียมเดินทางไปพร้อมกัน จึงมีผู้ติดตามไป ด้วยมากมายเป็นขบวนใหญ่ อันประกอบด้วยจิตตเศรษฐีพร้อมด้วยบริวาร และมีบรรดา

^๑ปุ๋ย แสงฉาย, พระไตรปิฎกมหาวิคิตารณีย์ ๕,๐๐๐ กัณฑ์, พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกนิบาต เล่ม ๒, ๓๘ : ๓๓๓.

^๒สุยามรฎฐสฺส เตปิฎกั, วินยปิฎก จุลลวคฺคสฺส ปจฺจโม ภาค, ๖ : ๖๑ - ๖๒, ข้อ ๑๓๘.

ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา พวกละประมาณ ๕๐๐ ร่วมเดินทางไปด้วย ชาวเมือง
 สวาทคีทราน่าว่าจิตตะผู้มีบุญจะมาเฝ้าพระพุทธเจ้า จึงมากอดต้อนรับกันมากมาย เมื่อ
 จิตตะเดินทางมาถึงก็เข้าไปถวายบังคมที่พระบาทของพระพุทธเจ้า ขณะนั้นฝนตก
 ไม่ทิพย์ ๕ ลี ไต่ตกลงมาอย่างน่าอัศจรรย์ จนสูงประมาณเพียงเข่า^๑

จิตตะเกรงกลัวได้อยู่ถวายทานแก่พระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ประมาณ เดือนหนึ่ง
 จึงเดินทางกลับบ้านจิตตะสงฆนคร ก่อนเดินทางกลับท่านได้นำสิ่งของในเกวียนทั้งหมด
 ถวายแก่พระพุทธเจ้า แล้วเดินทางกลับด้วยเกวียนเปล่า ระหว่างทางบรรดาเทพาได้
 มีนกาลให้เกวียนของท่านเต็มไปด้วยของมีค่านานับประการ

จิตตะเป็นผู้มีปัญญาสูงท่าน เป็นที่นับถือของประชาชนทั่วไป ท่านมีศรัทธา
 เลื่อมใสในพุทธศาสนา มาก ให้การอุปถัมภ์ภิกษุสงฆ์ด้วยการทำบุญ ถวายทานอย่างสม่ำเสมอ
 จนได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นผู้มีศรัทธาเลื่อมใส เป็นหายก กับปิย-
 การก เป็นอุปัฏฐากแก่สงฆ์^๒ แม้ว่าจิตตะจะมีโคมรรคผลชั้นสูงสุด คือ พระอรหันต์
 แต่ท่านก็บรรลุถึงขั้นอนาคามี ซึ่งเป็นขั้นที่ ๓ ท่านมีความรู้ในเรื่องธรรมะมาก และมี
 ความสามารถในการแสดงธรรมจนได้รับยกย่องให้เป็นเอกทัศกะในทางแสดงธรรม
 ฝ่ายอุบาสก^๓

มีภิกษุมามากมายผ่านมาและแวะพักที่อัมพวาฏการาม ซึ่งจิตตะก็ได้ถวายทานแก่
 ภิกษุในอารามและภิกษุอาคันตุกะเป็นประจำ ท่านมักจะไปสนทนาธรรมกับพระภิกษุที่

^๑ ขุมมปทภูตรุกถาย ตติโย ภาโก, หน้า ๑๗๖ - ๑๗๗.

^๒ สุยามรภูตรุกถ เทปฎิก, วินยปิฎก จุลลวคคคค ปฐม ภาโก, ๖ : ๖๑,
 ขอ ๑๓๔.

^๓ สุยามรภูตรุกถ เทปฎิก, สุคตเทปฎิก องคคตตรนิกาย ปฐม ภาโก,
 ๒๐ : ๓๓, ขอ ๑๕๑.

อารามเสมอ จากพระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๘ สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค พระสุตตันต-
ปิฎก ในหมวดจิตตคหฬปิฎกาสังยุตต์กล่าวถึงจิตตะเป็นผู้นามบัญญัติธรรมบ้าง คอบัญหา
ธรรมบ้าง กับพระเถระในอัมพวาฏการาม และโตบัญญัติธรรมกับนักบวชนอกศาสนาไว้ถึง
๑๐ พระสูตร ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการมีความรู้ยิ่งในเรื่องธรรมของจิตตะ^๑

จิตตะมีสหายชื่ออสิหัตตะอยู่เมืองอวันตี ต่อมาอสิหัตตะก็อุปสมบท แล้วเดิน
ทางผ่านมาเมืองมัจฉิกาสน์และพักที่อัมพวาฏการาม จิตตะก็มีโอกาสสนทนาธรรมกับ
ท่านแล้วเกิดความเลื่อมใสในความรอบรู้ทางธรรมของท่าน จึงนิมนต์ให้พำนักในอัมพวา-
ฏการามตลอดไป โดยตนเองจะเป็นอุปัฏฐาก แต่พระอสิหัตตะก็จากไปแล้วมีโกลลับมาอีก^๒

สหายอีกท่านหนึ่งของจิตตะ คือ อเจลกัสสปะ เป็นนักบวชลัทธิอื่นมาถึง ๓๐ ปี
ได้เดินทางมาเมืองมัจฉิกาสน์ เมื่อได้สนทนาธรรมกับจิตตะ จิตตะก็ถามารดทำให้
อเจลกัสสปะศรัทธาในพระธรรมของพระพุทธเจ้า หันมาเลื่อมใสพุทธศาสนา จึงขอ
อุปสมบท และไต่บรรจอรหัตถ์ในเวลาต่อมา^๓

เมื่อจิตตะล้มเจ็บลง ก่อนจะสิ้นชีวิต มีเทวดามาเยี่ยมและแนะนำให้จิตตะ
ตั้งความปรารถนาให้ได้เป็นจักรพรรดิในอนาคต เพราะจิตตะเป็นผู้มีกิลบริสุทธิ์ ขอ
อะไรก็จะได้ตามความปรารถนา แต่จิตตะเห็นว่า เป็นสิ่งที่ไม่เที่ยงและไม่ยั่งยืน จึงไม่
ทำ จากนั้นจิตตะก็นำหลักธรรมของพระพุทธเจ้ามาสั่งสอนญาติมิตรที่มาเฝ้าปรนนิบัติ
และดูแลอาการจนเกิดความเลื่อมใสในพระรัตนตรัย แล้วท่านก็ถึงแก่กรรม^๔

๑ สยามรัฐสุส เตปิฎก, สุกกนตปิฎก สังยุตตนิกายสุส สฬายตนวรรคโค

๑๘ : ๓๘๖ - ๓๙๘, ขอ ๕๓๗ - ๕๕๕.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๘๘ - ๓๕๖, ขอ ๕๘๑ - ๕๕๓.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๙๐ - ๓๙๖, ขอ ๕๕๐ - ๕๕๖.

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๙๖ - ๓๙๘, ขอ ๕๕๓ - ๕๕๕.

โชติกาเถรบุรี

โชติกาเป็นเศรษฐีแห่งเมืองราชคฤห์ ท่านเป็นผู้หนึ่งที่ได้อุปสมบทและบรรลุพระอรหันต์ในที่สุด ในชาติก่อน ๆ ท่านได้สร้างกุศลไว้มาก กวายนิสสัยที่ทำไว้ทำให้ท่านมาเกิดเป็นบุตรเศรษฐีแห่งเมืองราชคฤห์ ในวันที่ท่านเกิดเมืองทั้งเมืองมีแสงสว่างสุกใส จึงได้ชื่อว่า โชติกา เมื่อโชติกาโตขึ้นตั้งวัยอันสมควร ท้าวสักกะได้เนรมิตปราสาท ๙ ชั้น อันทำด้วยแก้ว ๙ ประการ ดอมระอบด้วยกำแพง ๙ ชั้น ทำด้วยแก้ว ๙ ประการ เช่นกัน มีต้นกัลปพฤกษ์รอบกำแพง และมีชุมทรัพย์ใหญ่ ๘ ชุม อยู่ ๘ ชุม ของปราสาท ที่ชุมประตูทั้ง ๘ มียักษ์เฝ้าอยู่ทุกประตู เทพยดาได้นำหญิงที่เคยทำบุญกรรมร่วมกับโชติกา ชื่อสตูลกาละ จากอสูรกรรพมาเป็นภรรยาของโชติกา นางพักอยู่ในห้องอันเป็นสิริ ใจแสงสว่างของแก้วมณี โลภไม่ก่องไขแสงของไฟหรือดวงประทีป

ครั้นพระเจ้าพิมพิสารทรงทราบถึงความร่ำรวยของโชติกาว่ามีปราสาทแก้ว ๙ ชั้น มีชุมทรัพย์ใหญ่ถึง ๘ ชุม จึงแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเศรษฐี พร้อมทั้งพระราชทานฉัตรสำหรับเศรษฐีให้ด้วย^๒

มหาชนทราบถึงความมั่งมีของโชติกาเถรบุรี ต่างก็พากันมาดูให้เห็นกับตา ซึ่งโชติกาได้เลี้ยงอาหารและให้ทานสิ่งของต่าง ๆ แก่ชนเหล่านั้นอย่างทั่วถึง แม้จะให้ทานแก่มหาชนวันละมาก ๆ แต่ความร่ำรวยของท่านก็มิได้ลดน้อยลงเลย พระเจ้าพิมพิสารทรงมีพระราชประสงค์จะหอกพระเนตรมีปราสาทแก้วและทรัพย์สมบัติของเศรษฐี จึงเสด็จไปยังปราสาทของโชติกา พร้อมด้วยเจ้าอนาถศัตรูราชโอรส และข้าราชการบริพาร ซึ่งโชติกาได้ให้การต้อนรับเป็นอย่างดี และนำเสด็จหอกพระเนตรบริเวณปราสาท เมื่อ

^๑ อรรถกถาสุตตปิฎก อังคุตตรนิกาย อฏฺฐกนิกาย ภาโก, หน้า ๑๖๕ - ๑๗๑.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗๑.

เจ้าอชาตศัตรูกุมาร ไต่เห็นปราสาทและทรัพย์สินสมบัติของเศรษฐีว่าเหนือกว่าของกษัตริย์
ผู้ครองแคว้น ก็เกิดความริษยาบดเคี้ยวว่าถ้าพระองค์ใดเป็นพระราชาก็ไม่ให้เศรษฐี
อยู่ปราสาทหลังนี้ โสทิกะโกทูเอญ์พระเจ้ากัมพิสารได้ประทับเสวยในบ้านควยอาตาร
อย่างดี ซึ่งพระเจ้ากัมพิสารก็ชื่นชมในทรัพย์สินสมบัติอันมหาศาลของมหาเศรษฐีมาก
เมื่อพระองค์จะเสด็จกลับ โสทิกะโกทูเอญ์มีความฉันทักที่มีค่ามากใหญ่ประมาณเท่ามดแดงโม
แก่พระเจ้ากัมพิสาร เพื่อให้ได้ส่งจากแคว้นถึงคนแสงประทีปในวัง^๑

โสทิกเศรษฐี มักจะไปฟังธรรมของพระพุทธองค์เสมอ ครึ่งหนึ่งขณะที่ท่าน
ไปฟังธรรมที่วิหาร พระเจ้าอชาตศัตรูซึ่งกบถกบกับพระเทวทัต ปลงพระชนม์พระราช
บิดา แล้วปกครองแคว้นแทน ไต่เสด็จไปยังปราสาทของโสทิกะพร้อมด้วยข้าราชการ
เพื่อจะยึดปราสาทและทรัพย์สินสมบัติของท่าน เมื่อเสด็จไปถึงโถงออกพระเนตรเห็น
พระฉายของพระองค์พร้อมด้วยบริวารที่กำแหงแก้ว ก็เข้าพระทัยว่าเศรษฐีเตรียมพล
ไว้ จึงไม่อาจเสด็จเข้าไปได้ ฝ่ายนักมรรคาชุนประณตเห็นเช่นนั้นก็ขับไล่ออกไป
พระเจ้าอชาตศัตรูและข้าราชการบริวารไต่ไม่ยังวิถารพบกับโสทิกเศรษฐี ทรงดำนิเศรษฐี
ว่าท่านแบบพระราชาก็ มีทหารไว้ป้องกัน โสทิกเศรษฐีจึงทราบบว่าพระราชามีความ
โลกต้องการจะยึดปราสาทของท่าน จึงปฏิเสธว่าท่านไม่จำเป็นต้องมีทหารไว้คุ้มครอง
ป้องกัน เพราะไม่มีผู้ใดสามารถนำสิ่งของของท่านไปได้ ถ้าท่านไม่อนุญาต เพื่อเป็น
การพิสูจน์ท่านไต่ยื่นมือให้พระเจ้าอชาตศัตรูถอดแหวนจากนิ้วของท่าน พระเจ้าอชาต-
ศัตรูผู้มีกำลังมหาศาลไต่ออกแรงเต็มกำลังก็ไม่สามารถถอดแหวนออกมาได้ โสทิกะจึง
ยื่นมือออกมาข้างหน้า แหวนเหล่านั้นก็หลุดออกมาเอง ท่านเศรษฐีเกิดความสลดใจใน
กิริยาของพระเจ้าอชาตศัตรู อยากหลีกเลี่ยงความวุ่นวายจึงขออนุญาตบวชเป็นภิกษุ^๑

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๕ - ๑๓๖.

พระเจ้าอเนกทัศครุทองค์การทรัพย์สินสมบัติของท่าน จึงทรงอนุญาตให้มาขตามความประสงค์
โศกติกะได้อุปสมบทในสำนักของพระพุทธรเจ้า และได้ศึกษาพระธรรมอย่างตั้งใจ ภายใน
เวลาไม่นานนัก ท่านก็สำเร็จพระอรหันต์ บรรดาทรัพย์สินสมบัติทั้งหมดของท่านก็อันตรธาน
ไป และนางสตุลกายะ ภรรยาของท่านก็กลับไปอยู่จุดกรรุกรูทวิปตามเดิม^๑

ชฎิล เศรษฐี

เป็นมหาเศรษฐีท่านหนึ่งในแคว้นมคธสมัยพระเจ้าพิมพิสาร ท่านมีความร่ำ
รวยมหาศาลทัดเทียมกับเมณฑกเศรษฐี และโศกติกเศรษฐี ในบั้นปลายแห่งชีวิตท่านได้
อุปสมบทเป็นภิกษุในพุทธศาสนา และได้บรรลุอรหัตตผลในที่สุด

ชฎิล เกิดในสกุลของเศรษฐีแห่งเมืองพาราณสี เรื่องราวมีอยู่ว่า เศรษฐี
ในเมืองพาราณสีคนหนึ่งมีธิดาสาวสวย เมื่อธิดาเจริญวัยขึ้น บิดามารดาใจรักยิ่งให้อยู่
ในห้องชั้นบนของปราสาท ๗ ชั้น และให้สาวใช้คนหนึ่งคอยดูแลรับใช้ คอยนางมีกรรม
กับวิชาเวทย์มนต์หนึ่ง เมื่อกลองกบฏตรออกมา นางจึงให้สาวใช้นำอาหารนั้นใส่ลงในหม้อใหม่
คลุมด้วยดอกไม้ แล้วนำไปลอยในแม่น้ำคงคา มีสิ่งใดหนึ่งซึ่งเป็นอุปัฏฐากาของพระ
มหากัจจายนะ ไปอามน้ำแล้วพบเข้าจึงนำไปเคี้ยวไว้ ด้วยเหตุที่เด็กนั้นมีผมยุ่งรุงรังจึง
ได้ชื่อว่าชฎิล เมื่อชฎิล โตขึ้น หญิงผู้นั้นได้นำไปถวายแก่พระมหากัจจายนะ เพื่อจะให้
บวชเป็นสามเณร แต่พระมหากัจจายนะ เห็นว่ายังเด็กนัก จึงพาไปฝากเศรษฐีผู้หนึ่ง
ซึ่งเป็นอุปัฏฐากของนาย ชฎิลใจแสดงความสามารถในการค้าให้เศรษฐีเห็นประจักษ์
ด้วยขายสินค้าได้มากมายภายในเวลาวันเดียว ทำให้เศรษฐีพอใจมากจึงยกธิดาให้
และปลูกเรือนให้อยู่หลังหนึ่ง เมื่อชฎิลเข้าไปอยู่ในเรือนหลังนั้นก็ปรากฏว่ามีภูเข
ทองคำสูงประมาณ ๕๐ กอด ช้าแรกแม่เงินขึ้นมาจากหลัง เรือนอย่างน่าอัศจรรย์

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๔ - ๑๔๖.

ความเรื่องนี้นำไปถึงพระราชวังทรงแต่งตั้งให้อภิรักษ์ดำรงตำแหน่งเสวยสุวิ และ
พระราชทานฉัตรสำหรับเสวยสุวิให้ด้วย

รฤต เป็นผู้มีเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนามากคนหนึ่ง ท่านมีบุตรชาย ๓ คน
เมื่อบุตรโตขึ้นก็คิดจะให้บุตรเป็นผู้ดูแลทรัพย์สินสมบัติ ส่วนตัวท่านเองจะอุปสมบทในพุทธ
ศาสนา ท่านจึงไปขออนุญาตอุปสมบทต่อพระราชบิดา เมื่อได้รับอนุญาตจึงกลับมานอบน้อม
สมบัติให้บุตรชายคนเล็ก เพราะพิจารณาแล้วเห็นว่าบุตรคนเล็กเหมาะที่จะปกครอง
ทรัพย์สินสมบัติมากกว่าคนอื่น ๆ ส่วนบุตรคนโตอีก ๒ คน ก็ให้อยู่ร่วมงานกับน้อง เมื่อ
ท่านอบรมสั่งสอนบุตรแล้วจึงไปอุปสมบทในสำนักพระพุทธเจ้า และต่อมาไม่นานนักก็
บรรลุนิพพาน ส่วนบุตรทั้งสามของท่านก็ได้ถวายทานแก่พระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์เรื่อย
มา^๑

ปุณณเสวยสุวิ

ปุณณะ เป็นมหาเสวยสุวิเมืองราชคฤห์ เป็นหนึ่งในห้าของเสวยสุวิมหาศาล
แห่งแคว้นมคธของพระเจ้าพิมพิสาร ส่วนอีก ๔ คน ได้แก่ เมณฑกะ โชติกะ ชฎิกะ
และ ถากวัฬหิยะ

ปุณณะมีภรรยาและมีลูกคนหนึ่งชื่อ อุตตรา เขาก็เขาเป็นทนาย ท่างานรับ
จ้างอยู่ในบ้านของอุณณเสวยสุวิ ในวันหนึ่งขัดทุกข์วันหนึ่ง อุณณเสวยสุวิอุปฐาคให้เขาหยุด
งานพักผ่อนและให้ยวงามักขัดทุกข์ แต่ด้วยความจน เขากลัวว่าจะไม่มีอาหารกินในวัน
ต่อไป จึงออกไปใจนาให้เสวยสุวิตั้งแต่เช้า ขณะที่กำลังไถนาอยู่นั้น เขาได้เห็นพระสารี
บุตรมาหยุดขุดขุด ๆ จึงจัดไม้ไผ่และกรองน้ำก็มถวาย เมื่อพระสารีบุตรขวนมา
แล้วจึงเดินต่อมาและไถพรมกับภรรยาของปุณณะระหว่างทาง ขณะนั้นนางกำลังนำอาหารไป

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๖ - ๑๔๓.

สังขามิ นางเห็นพระสารีบุตร จึงนำอาหารนั้นใส่บาตรถวายจิตใจที่เปี่ยมไปด้วยความศรัทธา แล้วกลับไปหุงข้าวที่บานเพื่อเอามาให้สามี จึงทำให้อาหารฝ่ายพุทธะได้อาจนเหนียวและหิว จึงนั่งพักคอยอาหารจากภรรยา เมื่อภรรยานำอาหารมา สังขามินั่งคอยอยู่ก็คิดว่าสามีอาจจะหิวและโกรธนาง จึงรีบอธิบายถึงสาเหตุที่นางนำอาหารมาช้า เมื่อพุทธะทราบว่าการภรรยาถวายอาหารแก่พระสารีบุตรก็ปลอบปลื้มใจ แล้วเล่าให้ภรรยาฟังถึงเรื่องที่ดินได้ถวายไม้ลิ้นหมีและน้ำขุ่นปากแก่พระเถระเป็นกัน ผลแห่งกุศลกรรมครั้งนี้ทำให้หน้าตาที่พุทธะได้แล้วกลายเป็นทองคำ เมื่อพุทธะเห็นเช่นนั้นจึงไปกราบทูลให้พระราชอาทรทราบ พระราชาได้ให้ทหารนำเกวียนไปขนทองเหล่านั้นมากองที่หน้าพระลานหลวง แล้วรับสั่งให้เรียกประชุมราษฎร แล้วทรงแต่งตั้งให้พุทธะดำรงตำแหน่งเถระผู้ใหญ่และพระราชทานฉัตรสำหรับเถระผู้ใหญ่รวมทั้งโกศอีกมากมาย และยังพระราชทานที่สำหรับปลูกบ้านอีกด้วย ในงานฉลองขึ้นบ้านใหม่ พุทธะได้ถวายทานแก่พระพุทธรูปเจ้าและภิกษุสงฆ์ตลอด ๗ วัน พระพุทธรูปเจ้าทรงเทศนาให้ภรรยาภักดิ์ต่อพระพุทธเจ้าและภิกษุ และธิดา บรรลุโสดาบันทั้ง ๓ คน^๒

ครอบครัวของพุทธะเถระผู้ใหญ่ มีความเลื่อมใสศรัทธาและยึดมั่นในพุทธศาสนามาก จะถวายทานและสังฆกรรมเสมอ ครั้งหนึ่งสุนนเถระผู้ใหญ่ได้มาขอร้องนางอุคตราธิดาของพุทธะเถระผู้ใหญ่ให้บุตรชายของตน ครั้งแรกพุทธะไม่ยอมยกให้เพราะว่าครอบครัวของสุนนเถระผู้ใหญ่มีถิ่นที่อยู่พุทธศาสนา ส่วนนางอุคตราธิดานั้นไม่เคยเห็นห่างจากพระรัตนตรัยเป็นเวลานาน ๆ เลย แต่เพราะสุนนเถระผู้ใหญ่เคยมีบุญคุณประกอบกับมีคหบดีอื่น ๆ มาช่วยพูดอ่อนน้อม พุทธะเถระผู้ใหญ่จึงต้องว่าใจภักดีทำให้บุตรของสุนนเถระผู้ใหญ่ เมื่อนางอุคตราธิดาไปอยู่บ้านสามี ก็ไม่มี

^๑ ไม้ แสงฉาย, พระไตรปิฎกมหาวิถวารนัย ๕,๐๐๐ กัณฑ์ พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริยัตตสาส์น เล่ม ๑, (พระนคร : ร.ท. น.ธรรมภักดี, ๒๕๐๐), ๒๑ : ๑๓.

^๒ ขมมปทวารุทธาย ฤทธิโร ธาโก, หน้า ๑๖๗ - ๑๗๒.

โอกาสทำบุญและพิธีกรรมโดยด้วยความศรัทธาในพระรัตนตรัย นางจึงไถ่ขอเงินจาก
บิดามารดานางสิริมา หวังแพทย์มาให้ทาน้ำที่ปรนนิบัติสามีของตนนาง จึงตะหนักหาปะยะ
นางจึงมีโอกาสทำบุญถวายทานและพิธีกรรมของพระพุทธเจ้า และภิกษุสงฆ์ได้ตามความ
ปรารถนา^๑

กากวัลลียะเกรบรี

กากวัลลียะเป็นมหาเถรผู้ของแคว้นอมล สมัยพระเจ้าพิมพิสารวิสุทธิกษัตริย์
เดิมเป็นคนยากจนมาก อาศัยอยู่ในเมืองราชฤกษ์ วันหนึ่งภรรยาของเขาได้ต้มข้าวยา
เพื่อเตรียมไว้ให้สามี ในวันนั้นพระมหากัสสปเถระได้ออกจากสมาธิแล้วมาเยี่ยม
ที่หน้าประตูบ้านของนาง นางจึงนำข้าวยาที่เตรียมไว้ให้สามีนั้นมาใส่บาตร พระเถระ
ได้นำข้าวยานั้นไปถวายพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าแบ่งไว้เสวยแล้วแบ่งชามนั้นให้ภิกษุ
สงฆ์ทั้งหมดได้ฉันด้วย พระองค์ได้ตรัสกับพระมหากัสสปเถระถึงผลของการทำทานของภรรยา
กากวัลลียะว่า จะทำให้กากวัลลียะได้เป็นเถรผู้ภายใน ๘ วัน^๒

ต่อมาพระราชโอรสประดาหน้าของเสวยของพระองค์ไปให้นักโทษที่จอง
จำอยู่นอกพระนคร ภรรยาของกากวัลลียะจึงอาสาเป็นทูตนำของเสวยนั้นไปให้ตาม
พระราชประสงค์ โฉมนางแต่งกายเป็นชายเดินหางไป ระหว่างทางนางพบยักษ์ตนหนึ่ง
อาศัยอยู่ที่ถ้ำศาล ยักษ์นั้นได้นางชวนนำข้าวการกอดกบุตรของนางกาลิกรรมาของตน
ไปบอกแก่บิดาของนางกาลิ แล้วจะยกขุมทรัพย์มหาศาลใต้ถ้ำศาลนี้ให้นาง นางจึงนำข้าว
ไปบอกตามที่ยักษ์ขอร้อง เมื่อบิดาของนางกาลิทราบข่าวก็รู้สึกดีใจจึงยกขุมทรัพย์ใต้ถ้ำ
ให้นางอีก เมื่อนางทำธุระให้พระราชโอรสเรียบร้อยแล้วจึงกลับไปเฝ้าพระราชโอรส แล้วกราบ

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗๒ - ๑๗๓.

^๒ มุข แสงฉาย, พระไตรปิฎกมหาวิทวารนัย ๕,๐๐๐ กัณฑ์ พระสุตตันตปิฎก

พูดถึงเรื่องที่ยกย่องพระทัยสมบัติไฉนนาง ให้พระราชธิดาทรงทราบ พระราชาจึงรับสั่งให้
ทหารไปนำทรัพย์เหล่านั้นมา แล้วแต่งตั้งให้กากวลีนิยะสามีของนางดำรงตำแหน่ง
เสวยผู้ปกครองทรัพย์เหล่านั้น^๑

กากวลีนิยะและภรรยา มีความเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนามาก ท่านได้
ถวายทานเสมอ ท่านมักได้รับยกย่องให้เป็นตัวอย่างว่าเป็นบุคคลที่บริจาगतาน แม้
กระทั่งสิ่งทีละชิ้นแก่ชีวิต ซึ่งเป็นทานบริสุทธิ์ ได้มาด้วยความชอบ และมีความตั้งใจ
อันเปี่ยมล้นในการทำทาน

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘ - ๑๕.